

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

BARBARA KRIŽE

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDOGOŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SOCIALNO PEDAGOGIKO

***OSEBNA POJMOVANJA O LJUBEZNI V POZNEM
MLADOSTNIŠTVU IN ZGODNJI ODRASLOSTI
DIPLOMSKO DELO***

Mentor: dr. Polak Alenka, doc.

Somentorica: dr. Helena Smrtnik Vitulić, doc.

Študentka: Barbara Križe

Ljubljana, marec 2012

ZAHVALA

Za pomoč pri mojem diplomskem delu, ki je pred vami, se zahvaljujem mentorici, doc. dr. Alenki Polak in somentorici, doc. dr. Heleni Smrtnik Vitulić. Iskrena zahvala gre moji celi družini, še posebej pa bratu Nejcu za pomoč pri urejanju in obdelavi dobljenih podatkov. Hvala tudi gospe Metodi za lektoriranje ter vsem prijateljem in znancem za številna mnenja in spodbudne besede.

PREDGOVOR

Ljubezen obstaja, vendar je ne moremo opazovati pod mikroskopom, je prijeti, kaj šele držati v rokah. Zagotovo vemo, le, da je definirana kot močno čustvo naklonjenosti do nekoga. Za vsakega je malo drugačna, vendar vedno združena in pogojena s skrbjo za partnerjevo korist in dobro. Ljubezni ne vidimo, je ne tipamo lahko jo le občutimo. In ravno zavedanje, da je ljubezen tako izmuzljiva in neulovljiva, da bi jo lahko popolnoma razumeli, izmerili ali jo opisali z natančnimi besedami me je navdušilo za pisanje diplomskega dela na to temo.

V empiričnem delu diplomskega dela želim pokazati, kako lahko naša osebna pojmovanja na področju ljubezni vplivajo na naše življenje in na ljubezenski odnos. Vse prevečkrat zahtevamo od partnerja, moža, sopotnika, da se spremeni v smeri, da nam bo ugajal. Lahko mu celo postavimo »neviden« pogoj: *»če svojega vedenja ne spremeniš, me zagotovo ne ljubiš.«* Če želimo, da se v našem odnosu nekaj spremeni, potem imamo možnost, da spreminjamo samo sebe. Če bomo želeli spremeniti vedenje partnerja in ves čas iskati »pravega« sopotnika in pravo ljubezen, obstaja velika verjetnost, da je ne bomo nikoli našli.

POVZETEK

V diplomskem delu sem preučila osebna pojmovanja mladostnikov in odraslih o partnerski ljubezni v povezavi z njihovimi partnerskimi ljubezenskimi izkušnjami. V teoretičnem delu sem partnersko ljubezen opredelila kot odnos, ki je zaznamovan na poznavanju ljubljene osebe in v katerem je prisotno zavedanje, da si partnerja želimo, čeprav ne ustreza povsem našim idealnim predstavam o partnerstvu. Za razliko od ljubezni zaljubljenost v partnerja največkrat ne traja dolgo časa, saj je zasnovana na idealizaciji partnerjevih osebnostnih lastnosti. Podrobneje sem predstavila tudi pomen subjektivnih teorij in razvojno obdobje mladostništva in odraslosti. V zaključku teoretičnega dela sem opisala še nekonstruktivna osebna pojmovanja o ljubezni, ki pomembno (predvsem negativno) vplivajo na naš partnerski odnos. V empiričnem delu me je zanimalo ali se mladostniki in odrasli v subjektivnih predstavah in izkušnjah o ljubezni med seboj razlikujejo. Prav tako sem želela ugotoviti, ali med osebnimi pojmovanji o ljubezni prihaja do razlik med moškimi in ženskami. V vzorec sem zajela 192 udeležencev, med katerimi jih bilo 100 starih med 18 in 23 let (mladostništvo) in 92 starih med 24 in 35 let (odraslost). Med udeleženci je bilo 87 moških in 105 žensk. V raziskavi sem uporabila anketni vprašalnik, ki sem ga zasnovala na podlagi predstav o ljubezni, ki jih je opisal Milivojević (2009).

Rezultati so pokazali, da so pri obeh skupinah najbolj prisotna osebna pojmovanja o ljubezni povezana s sprejemanjem partnerja, iskrenostjo, ljubosumjem, dobro spolnostjo, možnostjo, da ljubimo le enega partnerja, predajanjem, zaljubljenostjo in ljubeznijo, ki traja do konca življenja. Sledijo pojmovanja, ki so povezana s predajanjem samega sebe ljubljeni osebi, večno zaljubljenostjo, zavedanjem, kaj si ljubljena oseba misli in želi, izkazovanjem pozornosti, zavedanjem, da v ljubezni postaneš od partnerja odvisen, ljubosumjem, žrtvovanjem in spreminjanjem lastnosti in navad kot dokazom, da partnerja resnično ljubimo. Na koncu najdemo še pojmovanja povezana z vrednotenjem samega sebe na podlagi ljubezni, ki jo prejmemo, možnostjo, da lahko ljubimo le enega partnerja, povezovanjem ljubezni in količino ljubosumja, mišljenju, da vsaka prava ljubezen pomeni večno zaljubljenost, nenehnem razmišljanje o partnerju ter, da vsak pojav ravnodušnosti pomeni prenehanje ljubezni.

Najbolj razširjene izkušnje v ljubezni in partnerskih odnosih pa so povezane z željo, da smo v težkih trenutkih ob partnerju in ga razveselimo, z občutki izpolnjenosti, popolnim zaupanjem, z zadovoljivo spolnostjo, pripravljenostjo, da se za partnerstvo naredi skoraj vse, odpuščanjem

napak, podobnim razmišljanjem ter z preživljanjem skupnega prostega časa. Manj izkušeni pa imajo anketiranci s pričakovanjem odrekanja partnerja pri njemu pomembnih stvareh, spreminjanjem partnerjevih lastnosti, ki jim niso všeč, ljubosumjem na partnerja ter z ljubeznijo brez obzira na partnerjevo vedenje. Najmanj izkušeni pa imajo anketiranci z partnerjevim vedenjem, kot pogostim vzrokom za slabo voljo, zahtevami, da se partner spreminja, z prekinjanjem odnosa, ko zaljubljenost mine ter z izkušnjami, da se partner do njih pogosto vede neprimerno.

Statistično pomembne razlike v osebnih pojmovanjih med mladostniki in odraslimi se pojavijo pri 4 od 21 trditev, ki so povezane s pogojevanjem ljubezni, ljubosumja ter strahu pred izgubo ljubljene osebe in s potencialnimi spremembami osebnih lastnosti, ki partnerju niso všeč. Pri 3 izmed 17 trditev se med mladostniki in odraslimi pokažejo razlike v izkušnjah pri količini ljubosumja in s tem povezanim vrednotenjem ljubezni, odrekanju stvarim v dobrobit odnosa ter pri izkušnjah glede količine preživetega skupnega prostega časa. Statistično pomembne razlike med spoloma v osebnih pojmovanjih o partnerski ljubezni in zaljubljenosti zasledimo pri 8 od 17 trditev, in sicer pri izkazovanju pozornosti partnerju, ljubosumju kot dokazu prave ljubezni, žrtvovanju, predajanju, stalnem imetju partnerja v mislih, prepričanju, da postaneš od partnerja odvisen ter pri pogojevanju, da je sprememba lastnosti dokaz za resnično ljubezen.

KLJUČNE BESEDE: ljubezen, partnerstvo, predstave o ljubezni, mladostniki, odrasli

ABSTRACT

Individual perceptions of love in late adolescence and early adulthood

In the thesis two concepts are examined. Namely, adolescents' and adults' personal understandings of a partnership love and secondly, their love experiences. The theoretical part discusses the love between two partners as a relationship which is determined by a person's understanding of the loved one even though one is aware that the beloved does not match one's ideal conception of a partnership. The difference between love and falling in love is that falling in love does not last a long time since it is based on idealizing partner's characteristics. Special attention is paid to the importance of subjective theories and the developmental stages of adolescence and adulthood. The theoretical part concludes with description of destructive subjective conception of love, which has (mostly negative) effect on a partnership. In the empirical part I was interested if adolescents and adults differ in their personal understandings and experiences of love. I also wanted to determine whether males and females understand love differently. The survey sample covers 192 respondents; a hundred of them between the ages of 18 and 23 (adolescence) and 92 of them between the ages of 24 and 35 (adulthood). There were 87 men and 105 female respondents. The questionnaire used is based on the understanding of love defined by Milivojević (2009).

The results showed that both groups of respondents understand love as accepting the partner, being honest with each other, a satisfying sexual relationship, complying with partner's demands, falling in love and everlasting love. This is followed by conceptions determining love as showing attention and surrendering oneself to the beloved one, understanding what the beloved one thinks and needs, awareness that you become dependent upon the partner, jealousy, sacrifice, changing of personal characteristics and habits in order to show your love to your partner. In the end there are beliefs connected to fulfilling the expectations, valuating oneself on the basis of love one receives, the ability to love one partner only and indifference linked to when love is ended.

The most common experiences with love and partnership range from complete trust, the feeling of fulfilment, the wish to be with the partner in times of crisis or to make him/her happy, having a satisfying sexual life, thinking alike and forgiveness to making sacrifice in the name of the partnership and spending free time together. The respondents are less experienced when it comes to their awareness what causes the partner to be in a bad mood, how to deal with

jealousy and ending the relationship once their love is over. In the same category there are also demands for the partner to change, expectation that the partner would deny what's dear or important to them, love for the partner regardless of his/her behaviour, and the change of personal traits one does not like in the partner.

Statistically significant differences in personal conceptions among adolescents and adults occur in 4 of 21 claims related to conditioning of love, jealousy, fear of losing loved ones and undergoing personal changes in order for the partner to like them. 3 of 17 claims related to experience show differences in the intensity of jealousy and consequently the evaluation of love, sacrificing for the benefit of the relationship and the total amount of free time spent together. Statistically significant differences in personal conceptions of partnership love and love between the sexes is observed in 8 of 17 claims. These are: showing attention to your partner, jealousy as a demonstration of true love, sacrifice, total surrender to the partner, keeping the partner constantly in mind, and finally, the beliefs that you become dependent on the partner and that changing your personal characteristics for the sake of the partner is an expression of true love.

Key words: love, partnership, ideas about love, adolescents, adults

KAZALO:

I.	UVOD	1
II.	TEORETIČNI DEL	3
1	OSEBNA POJMOVANJA IN SUBJEKTIVNE TEORIJE	3
1.1	SPREMENLJIVOST IN TOGOST SUBJEKTIVNIH TEORIJ	5
2	RAZVOJNE ZNAČILNOSTI POZNEGA MLADOSTNIŠTVA IN ZGODNJE ODRASLOSTI	6
2.1	RAZVOJNE ZNAČILNOSTI POZNEGA MLADOSTNIŠTVA	6
2.2	RAZVOJNE ZNAČILNOSTI ZGODNJE ODRASLOSTI	9
3	OPREDELITEV ZALJUBLJENOSTI IN LJUBEZNI	11
3.1	ZALJUBLJENOST	11
3.2	LJUBEZEN	14
4	VRSTE PARTNERSKE LJUBEZNI	19
5	OSEBNA POJMOVANJA O PARTNERSKI LJUBEZNI	22
III.	EMPIRIČNI DEL	27
6	OPREDELITEV PROBLEMA IN CILJI RAZISKAVE	27
7	HIPOTEZE	27
8	METODE DELA	28
8.1	OPIS VZORCA	28
8.2	RAZISKOVALNI INŠTRUMENT	28
8.3	POTEK ZBIRANJA PODATKOV	28
8.4	POSTOPEK OBDELAVE PODATKOV	29
9	REZULTATI IN INTERPRETACIJA	30
9.1	PREDSTAVE MLADOSTNIKOV IN ODRASLIH O LJUBEZNI	31
9.2	IZKUŠNJE MLADOSTNIKOV IN ODRASLIH NA PODROČJU LJUBEZNI	39
9.3	RAZLIKE V OSEBNIH POJMOVANJIH O LJUBEZNI PRI MLADOSTNIKI IN ODRASLIH	45
9.4	RAZLIKE V OSEBNIH IZKUŠNJIH NA PODROČJU LJUBEZNI PRI MLADOSTNIKI IN ODRASLIH	51
9.5	RAZLIKE V OSEBNIH POJMOVANJIH O LJUBEZNI MED ŽENSKAMI IN MOŠKIMI	57
10	PREGLED POTRDITVE RAZISKOVALNIH VPRAŠANJ IN HIPOTEZ	64
11	SKLEP	66
12	LITERATURA	69
13	PRILOGE	72

KAZALO TABEL:

Tabela 1: Različne vrste ljubezni po Sternbergu	21
Tabela 2: Povprečne vrednosti, standardni odkloni in deleži mladostnikov in odraslih za vsako trditev o ljubezni.....	32
Tabela 3: Povprečne vrednosti, standardni odkloni in deleži mladostnikov in odraslih, za vsako trditev o izkušnjah na področju ljubezni	40
Tabela 4: Povprečne vrednosti, standardni odkloni in rezultati izračuna t-preizkusa med mladostniki in odraslimi glede osebnih pojmovanj o ljubezni.....	46
Tabela 5: Povprečne vrednosti, standardni odkloni in izračun t-preizkusa med mladostniki in odraslimi glede osebnih izkušenj na področju ljubezni	52
Tabela 6: Povprečne vrednosti, standardni odkloni in izračun t-preizkusa med moškimi in ženskami glede osebnih pojmovanj o ljubezni.....	58

I. UVOD

Ideja o ljubezni obstaja odkar obstajajo človeška bitja, ne glede na to, če so jo znali definirati, razložiti, razumeti ali ne. Ideja o ljubezni ni vezana na kulturo, niti ni le iz sodobnega časa. O njej so razpravljali že v antičnih časih (Tysoe, 1997). Obstajala je, vendar pa je bilo njeno poimenovanje, definiranje, upoštevanje in vrednotenje drugačno, kot je bilo kasneje v srednjem veku ali je danes. Milivojević (2009) pojasni, da je bila ljubezen skrivnostna že v davni preteklosti in da ostaja skrivnost tudi danes.

Civilizacijski napredek je vzpostavil velikansko razliko med antičnim in sodobnim človekom, sploh ko gre za področje občutenja ljubezni. Vendar pa je razlika v načinu preučevanja in razlaganja teh pojmov majhna (Milivojević, 2009).

Milivojević (2008) je v enem izmed svojih pogledov na ljubezen poudaril, da na samo poimenovanje in doživljanje ljubezni vpliva veliko dejavnikov. Meni, da smo že kot otroci ob pomoči staršev, njihovih sporočil, lastnih sklepov in izkušenj napisali »scenarij« svojega življenja, na podlagi le-tega pa si potem ustvarjamo svoje življenje. Tako si ustvarimo tudi predstavo o ljubezni in si posledično najdemo partnerja, ki se po naši presoji z njo najbolj sklada. Seveda pa ima tudi naš partner svoje predstave, koga bo vključil v svoj življenjski »scenarij« in zakaj tako. Lahko se zgodi, da v svoje življenje ne moremo vključiti nobenega partnerja. Razlogov zakaj se to zgodi je lahko zelo veliko, saj smo si ljudje različni in s seboj nosimo različne izkušnje. Ko večkrat pridemo do tega, da s partnerjem ne moremo vzpostaviti zadovoljujočega partnerskega odnosa, se začnemo spraševati, ali za nas res ne obstaja »pravi« partner. To, da se začnemo spraševati, ali je kaj narobe z našimi pričakovanji in z našimi predstavami, se začne razmeroma pozno. Predstave oblikujejo naše razmišljanje o ljubezni, vplivajo na naša čustva do partnerja in tudi na naše vedenje do njega.

Ljubezen lahko obravnavamo na več različnih načinov. Lahko jo opredelimo kot čustvo, ki v nas sproža vprašanja, predstave in doživljanje, lahko pa je tudi motiv za osebno rast posameznika.

Velikokrat smo ljudje (pre)močno prepričani, da je ljubezen natančno to, v kar sami verjamemo, čeprav naša prepričanja niso vselej funkcionalna in v skladu z realnostjo. Gre za oblikovanje

osebnih pojmovanj in razlag o ljubezni, ki se jih pogosto ne zavedamo. Če so osebne razlage oz. pojmovanja napačna, po navadi vplivajo na posameznikovo nezadovoljstvo pri iskanju partnerja ali nezadovoljstvo v sami partnerski zvezi. Za strokovnjake, ki se profesionalno ukvarjajo z delom z ljudmi, pa je pomembno, da napačne predstave (pre)poznajo in jih ljudem pomagajo preoblikovati tako, da bodo oblikovali trajnejše in zadovoljnejše partnerske zveze.

V svoji diplomskem delu bom večkrat uporabljala izraz osebna pojmovanja o ljubezni, ki vključuje tako učinkovite kot neučinkovite predstave o partnerski zvezi. Neučinkovite bom razumela kot tiste, ki ne omogočajo kakovostne partnerske zveze in ki povzročajo precejšnje težave pri sklepanju konstruktivnih partnerskih odnosov, medtem ko so učinkovite predstave mišljene kot tiste, ki nam omogočajo, da vzpostavimo konstruktiven partnerski odnos, kjer smo srečni in izpolnjeni.

II. TEORETIČNI DEL

1 OSEBNA POJMOVANJA IN SUBJEKTIVNE TEORIJE

B. Marentič Požarnik (2000) pojasnjuje, da so subjektivna ali osebna pojmovanja naše osebne ideje, ki jih imamo o nekem pojavu in nam pomagajo razložiti svet ter se v njem znajti. Pogosto so čustveno in vrednostno obarvana, ne povsem zavestna in logična.

A. Polak (1996) subjektivne teorije opredeljuje kot delno ali popolnoma implicitne, relativno nespremenljive zveze večih posameznih osebnih pojmovanj na specifičnih področjih pedagoškega dela. Osebna pojmovanja se oblikujejo v procesu pridobivanja znanja, izkušenj in vrednot znotraj specifičnega socialnega in šolskega konteksta. Nastopajo v obliki osebnih prepričanj, predstav ali shem. Med seboj se povezujejo v strukturo, za katero je posameznik pripravljen nenehno iskati nove argumente ter sprejemati in integrirati tiste zaznave, ki so s to shemo bolj usklajene. Zanj neustreznim shemam posameznik ne posveča posebne pozornosti, zgodi se lahko, da jih velikokrat sploh ne opazi.

Subjektivne teorije so kompleksen konstrukt, ki vsebuje različne kognitivne elemente, ki posamezniku pomagajo razumeti svet okoli njega in njegovo osebnost. Poleg stališč se v subjektivnih teorijah pojavljajo še znanja (prepričanja), osebne vrednote, cilji in preference. Handal in Lauvas (1987) sta preučevala oblikovanje subjektivnih teorij pri učiteljih. Izpostavila sta tri osnovne dejavnike, ki se v realnosti tesno prepletajo med seboj. Ti dejavniki so: lastne izkušnje, preneseno in posredovano znanje ter izkušnje.

Ena izmed specifičnosti subjektivnih teorij je tudi njihova oblikovanost v razmeroma koherentno celoto. Vsebujejo razlage, ki posamezniku omogočajo opisati in razložiti različne vidike izkušenj in vedenj. Subjektivne teorije niso znanstvene teorije, pač pa za osebne zbirke trditev in konceptov, ki so vedno znova rezultat socialne predelave informacij in izkušenj, pridobljenih v kulturnem okolju ter v zasebnem in poklicnem življenju. Na posameznikove subjektivne teorije vplivajo predvsem tiste informacije in izkušnje, ki so bolj skladne z njegovimi predstavami in tisti modeli socialnega učenja, ki so v osnovi bolj podobi posameznikovim (Turnšek, 2008).

Pajares 1992 (v Polak, 1996) govori o različnih temeljnih izvorih subjektivnih teorij, ki so lahko:

- ~ *prepričanje v avtoriteto*; kjer se teorija/prepričanje razvije na podlagi strahu ali zaupanja v nam pomembno avtoriteto,
- ~ *deduktivni logični izvor*; kjer se po zakonitostih logike in razmišljanja, naučimo katera subjektivna teorija je (ne)sprejemljiva, v kolikšni meri in zakaj,
- ~ *izkušnje, čustva ali občutki*, ki nam pokažejo kaj je prav in kaj narobe,
- ~ *racionalna intuicija*, ki vključuje prvine preišljenega delovanja-logike in prvine intuicije, brez katere bi bili naši inovativni procesi veliko manj učinkoviti.

Subjektivne teorije lahko temeljijo na vseh omenjenih izvorih, od katerih pa se eden pokaže kot primarna pot v razvoju posameznikovih vrednot (prav tam).

Subjektivne teorije ne izpolnjujejo formalnih kriterijev znanstvene teorije. Miller (v Turnšek, 2008) med kriterije znanstvene teorije uvršča notranjo konsistentnost, empirično preverljivost, integracijo predhodnih raziskav in pokrivanje dovolj velikega področja znanosti, kar pa za subjektivne teorije ne velja povsem.

Vsaka znanstvena teorija je bila najprej subjektivna teorija enega posameznika, ki jo je »izdelal« posameznik sam, šele kasneje se je lahko razvila v znanstveno. Ena izmed značilnosti subjektivnih teorij je tudi, da se težko zanesemo na empirične rezultate, saj je notranjo konsistentnost skoraj nemogoče izmeriti ali jo natančno definirati.

Tako kot so v znanstvenih, so tudi v subjektivnih teorijah dejstva organizirana in imajo za posameznika pomen in pojasnjujejo stvarnost (Polak, 1996). Znanstvene teorije nam v nasprotju s subjektivnimi teorijami poskušajo dokazati določena oprijemljiva dejstva, ki jih lahko v vsakem trenutku ponovno dokažemo. Posledično to pomeni tudi, da bodo veljala za precejšen del populacije. Pri subjektivnih teorijah poskušamo videti določena dejstva, vendar smo pri tem usmerjeni na enega človeka in njegove subjektivne značilnosti, ki pa jih ne moremo posploševati.

1.1 SPREMENLJIVOST IN TOGOST SUBJEKTIVNIH TEORIJ

Značilni karakteristiki stališč in subjektivnih teorij naj bi bili vztrajnost oziroma nespremenljivost. Ko enkrat osvojimo določeno shemo, jo je pogosto težko omajati ali ovreči celo takrat, ko imamo dokaze o nasprotnem. A. Polak (1996) meni, da imajo subjektivne teorije v primerjavi z znanjem veliko večji vpliv na posameznikovo organizacijo in opredeljevanje nalog, ciljev in problemov, zato so tudi veliko bolj zanesljivi napovedovalci vedenja.

Določena prepričanja so toliko časa nespremenljiva, dokler se ne izkažejo kot popolnoma neustrezna. To pa se zgodi šele, ko so izzvana in ko jih posameznik ni sposoben več asimilirati v svoje obstoječe koncepte. Sprememba prepričanj je vedno zadnja možna alternativa, saj se s spreminjanjem prepričanj spreminjajo tudi subjektivne teorije, ki so nastale na podlagi teh istih prepričanj (prav tam).

Subjektivne teorije, ki smo si jih ustvarili, nas zaznamujejo, nas vodijo in nam narekujejo, kako se bomo vedli in kaj »naj bi« v določeni situaciji doživljali. Ko osebna pojmovanja, ki tvorijo subjektivne teorije, ozavestimo, jih je še vedno težko spremeniti. Ko pa pride do predelave informacij, M. Ule (2004) ugotavlja, da le-ta vedno poteka v socialnem in kulturnem kontekstu. Da se predelava informacij sploh začne, se mora zgoditi »trk« med dvema nasprotnima teorijama. Za to je nujno potreben socialni kontekst, ki nas do »trka« pripelje in nam posledično pokaže tudi alternativno, kako se v bodoče temu lahko izognemo oz. kaj okolje od nas pričakuje. Ravno zaradi omenjenih razlogov lahko rečemo, da so vse ravni kognitivnega procesa pod vplivom socialnih in kulturnih dejavnikov.

Naša prepričanja in sheme, po katerih delujemo, so v vsakem obdobju našega življenja drugačne, primerne našim trenutnim zmožnostim, pričakovanjem in kulturnemu kontekstu, v katerem živimo. Najenostavnejše subjektivne teorije so se začele razvijati že na začetku našega življenja in so nas tekom razvojnih obdobj »zaznamovale«, da smo se razvili v človeka, kot smo danes. Subjektivne teorije se lahko, čeprav zelo počasi, spreminjajo skozi celotno obdobje našega življenja (Ule, 2004).

Glede na to, da se naša osebna pojmovanja spreminjajo celo življenje, pa se potemtakem posledično lahko spreminja tudi odnos do čustev, soljudi, pogledov na svet in s tem tudi do same ljubezni. Pozno mladostništvo in zgodnja odraslost sta najbolj izraziti obdobji, kjer imajo ljubezen, partnerski odnosi, osamosvajanje in skupno življenje velik pomen. Če hočemo razumeti kaj se s človekom takrat dogaja, kako razmišlja in kako čuti, moramo poznati bistvene značilnosti omenjenih obdobji.

2 RAZVOJNE ZNAČILNOSTI POZNEGA MLADOSTNIŠTVA IN ZGODNJE ODRASLOSTI

2.1 RAZVOJNE ZNAČILNOSTI POZNEGA MLADOSTNIŠTVA

L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (2004) ter D. E. Papalia, S. W. Olds in R. D. Feldman (2003) menijo, da se mladostništvo (s tujko adolescenca), začne s puberteto nekje med 11-tim in 12-tim letom in se konča med 22-tim in 24-tim letom starosti. Predvsem je to obdobje pospešenega telesnega razvoja, ki vključuje tudi razvoj reproduktivne zrelosti, ki sledi intenzivni telesni rasti in se nadaljuje v zgodnja dvajseta leta.

V tem obdobju je nadzorovanja staršev manjše in otroci se usmerijo k lastnemu vodenju in nadzorovanju. V obdobju mladostništva je med mladostniki veliko medsebojne pomoči in sodelovanja. Posledično je večja tudi raven radodarnosti in količina preživetega časa z vrstniki in prijatelji (Batistič Zorec, 2006).

Mladostništvo se deli na 3 podobdobja, in sicer (Marjanovič Umek in Zupančič, 2004):

- ~ zgodnje mladostništvo, ki traja do približno 14. leta starosti;
- ~ srednje mladostništvo, ki traja do približno 17., 18. leta starosti;
- ~ pozno mladostništvo, ki traja do približno 22., 24. leta starosti.

Mladostniki se od mlajših otrok ne razlikujejo zgolj po videzu, temveč tudi po razmišljanju. Čeprav je lahko njihovo razmišljanje v nekaterih pogledih še vedno nezrelo, so sposobni abstraktnega mišljenja in zapletenih moralnih presoj ter bolj stvarnega načrtovanja prihodnosti (Papalia idr., 2003).

V mladostništvu prihaja do pomembnih sprememb, tako kakovostnih (spremembe v načini mišljenja) kot količinskih (naraščajoča kompetentnost pri reševanju intelektualnih problemov) v spoznavnih sposobnostih posameznika. Mladostniki lahko razmišljajo o tem, kaj bi lahko bilo resnično, niso več vezani na konkretno zaznavo ali na predstavo določene situacije. Tudi po Piagetu (Marjanovič Umek, 2004) mladostniki prestopijo na najvišjo stopnjo spoznavnega razvoja, v stopnjo formalnih operacij, ko razvijejo sposobnost abstraktnega mišljenja, kjer niso več omejeni na situacijo tukaj in zdaj, vendar so sposobni razumeti zgodovinski čas in pojave, ki niso konkretni. Na omenjeni stopnji lahko posameznik logično razmišlja o možnem, o tem, kar bi lahko bilo, ne le o tem, kar po njegovem mnenju dejansko obstaja v realnosti.

V poznem mladostništvu večina zmore izraziti tudi več spominskih, besednih, prostorskih in drugih specifičnih sposobnosti, mladostniki imajo več splošnega znanja, njihovo logično sklepanje pa postaja vse bolj učinkovito in abstraktno (Marjanovič Umek in Zupančič, 2004).

Čustvena razpoloženja mladostnikov so povezana s situacijskimi spremembami, neposredno pa tudi s hormonskimi. Kakovost razpoloženja (pozitivno, negativno) pa je, ne glede na starost posameznikov, povezana s kakovostjo vsakodnevnih dogodkov. To pomeni, da posamezniki pozitivna čustva doživljajo, ko se nahajajo v prosto izbranih situacijah (npr. pri druženju z vrstniki), negativna pa doživljajo, ko se nahajajo v situacijah, ki so podobne delu odraslih (Berk, 1998 v Marjanovič Umek in Zupančič, 2004). V mladostništvu posamezniki tudi prvič doživijo in izrazijo pozitivna močna čustva do vrstnikov (navadno) nasprotnega spola. V veliki večini primerov imajo ta čustva značilnosti zaljubljenosti vsaj do poznega mladostništva (Rice, 1998). Z roko v roki pa poleg čustva zaljubljenosti hodi tudi čustvo strahu. Mladostniki ga v povprečju najpogosteje doživijo v situacijah, v katerih se zavedajo, da lahko s svojim videzom in vedenjem sprožijo neugodni povratni učinek drugih ljudi nase (Ule, 1995). V stanju zaskrbljenosti si posamezniki v tem obdobju predstavljajo, kaj neugodnega bi se lahko zgodilo, in so pri tem usmerjeni v določeno situacijo, osebo ali stvar. Najpogostejše mladostnikove skrbi so o tem, kako se bodo nanj odzvali drugi ljudje, pomembne osebe v njegovem življenju ali večja množica, če se bo vedel neprimerno oz. v nasprotju z določenimi standardi (Rice, 1998).

V primerjavi s čustvi odraslih so mladostnikova čustva kratkotrajna in manj stabilna, vendar še vedno bolj kot pri otrocih v poznem obdobju otroštva. Podobno velja tudi za intenzivnost

čustvenega odzivanja. Prevladujoča mladostnikova čustva se močno povezujejo z njihovim vedenjem in osebnostnimi značilnostmi (Marjanovič Umek in Zupančič, 2004).

V obdobju mladostništva se posameznikovi odnosi z vrstniki, sorojenci, starši in drugimi odraslimi spremenijo tako količinsko kot kakovostno. Mladostnik začne bolj dejavno komunicirati s širšim socialnim okoljem, v socialnih stikih pridobiva nova socialna spoznanja in spretnosti, preizkuša različne vloge, opredeljuje svoje življenjske cilje, prepričanja, vrednote in si tako oblikuje svojo identiteto (Ule, 1995). To je psihološki proces, v katerem se opredeljuje, kdo je, kaj ceni ter razmišlja o ciljnih in usmeritvah, ki so pomembni za njegovo življenje v prihodnosti. Erikson (v Marjanovič Umek in Zupančič, 2004) je identiteto opredelil kot posameznikov način organiziranja vseh preteklih in sedanjih identifikacij, značilnosti, želja in usmeritev, za katere verjame, da najbolje predstavljajo njega samega.

V obdobju mladostništva pride tudi do pomembnih sprememb v odnosu mladostnik-starši. Iz zgodnjega v pozno mladostništvo posamezniki vse bolj sodelujejo pri oblikovanju večine družinskih dogovorov, še posebej pri tistih, ki se nanašajo na njih osebno (Zupančič in Svetina, 1995-2000, v Marjanovič Umek in Zupančič, 2004). Mladostniki s starši preživijo vse manj prostega časa, spremeni se stopnja avtoritete, mladostnikova komunikacija s starši je selektivna, večina staršev pa čedalje bolj začne spoštovati mladostnikovo zasebno življenje. V poznem mladostništvu se srečajo z ustalitvijo, kjer morajo razumeti sebe in druge kot neodvisne, posebne, a še vedno med seboj povezane posameznike. V tem obdobju je značilen tudi upad ambivalentnosti (Marjanovič Umek in Zupančič, 2004).

V obdobju mladostništva poteka osamosvajanje na različnih področjih: na vedenjskem (uveljavljanje lastnih vzorcev vedenja, značilno besedno izražanje, poslušanje posebne glasbe), čustvenem (upad močne potrebe po potrditvi, psihološki bližini in čustveni opori staršev) in na vrednostnem (oblikovanje stališč, prepričanj). Spremembe pa lahko opazimo tudi na zunanjem videzu mladostnika (Kapor, Stanulović, 1988, v Marjanovič Umek in Zupančič, 2004).

M. Batistič Zorec (2006) poudarja, da začne mladostnik v obdobju poznega mladostništva razmišljati o svoji bodoči vlogi v družbi in izbirati med različnimi možnostmi in alternativami.

Ravno tako se s starostjo večajo individualni in moralni atributi ter prepričanja in načrti za prihodnost (Berk, 1998, v Marjanovič Umek in Zupančič, 2004).

Posledično postanejo bolj intimni v odnosu s partnerjem, s katerim si želijo posameznika z oblikovanimi načrti za prihodnost, takega, s katerimi bi lahko delili preference, zanimanja, stališča in za katerega menijo, da bo v čustvenem odnosu predvsem zanesljiv (Marjanovič Umek in Zupančič, 2004).

2.2 RAZVOJNE ZNAČILNOSTI ZGODNJE ODRASLOSTI

L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (2004) zgodnjo odraslost označita s samostojnostjo, integracijo socialnih vlog, čustveno stabilnostjo, ustalitvijo v poklicu, intimnostjo, prilagajanjem na partnersko ali zakonsko zvezo, ureditvijo bivanja, prilagajanje na starševstvo ter z razvojem pripadnosti družbenim skupinam in razvojem državljske odgovornosti. Razvojne naloge zgodnje odraslosti so predvsem osamosvajanje od družine, tako čustveno kot finančno, pričakuje pa se tudi, da bo posameznik oblikoval intimne, stabilne in razmeroma trajne partnerske odnose. Đorđević (1984) zgodnje odraslost omeji na obdobje med 20. in 35. letom starosti, ker meni, da je človek takrat na vrhuncu svojih fizičnih in psihičnih moči, ter da je to čas, ko mora znati obvladati otroške in mladostniške oblike obnašanje, znati sprejeti veliko mero odgovornosti in se prilagoditi družini, delovnim in družbenim pogojem.

L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (2004, str. 678) pišeta: »Spoznavni razvoj v odraslosti vključuje spremembe v kakovosti miselnih procesov ter spremembe v t.i. moči mišljenja in hitrosti procesiranja informacij (količinske spremembe).«

V obdobju zgodnje odraslosti torej prihaja tako do kakovostnih kot do nekaterih količinskih sprememb v kognitivnem delovanju ljudi. Način mišljenja je vezan predvsem na konkretni socialni kontekst, v katerem odrasli delujejo. Mišljenje odraslih naj bi bilo v primerjavi s formalnologičnim bolj fleksibilno in na nove načine prilagojeno vsakdanjemu življenju (Zupančič, 1996).

V strukturi mišljenja v zgodnji odraslosti prihaja do postopnih sprememb od formalnega in dualističnega, ki stremi k eni edini pravilni rešitvi (vse druge so napačne), k relativističnemu mišljenju, kjer daje posameznik prednost oblikovanju multiplih rešitev, od katerih je vsaka

relativna v odvisnosti od specifičnega konteksta (Perry, 1981 v Marjanovič Umek in Zupančič, 2004). Razmišljanje in reševanje intelektualnih nalog se veže na vsakodnevni življenjski kontekst, teži k pridobivanju spoznanj na razmeroma ozkem področju, na katerem posameznik deluje v svojem vsakodnevem življenju (Marjanovič Umek in Zupančič, 2004).

Čeprav je obdobje zgodnje odraslosti označeno predvsem z osamosvajanjem, samostojnostjo in neodvisnostjo, pa so starši še vedno vpleteni v posameznikovo življenje. V zgodnji odraslosti starši najpogosteje pomagajo pri varovanju vnukov, delih v gospodinjstvu ter zmerno tudi pri finančni in čustveni podpori (prav tam).

V socialnem razvoju odraslih imajo pomembno vlogo ne le starši in prijatelji, ampak največkrat tudi partner. Če ima odrasli pozitivne odnose s prijatelji (opomba: v odraslosti ni več tako pomembno, da so isto stari – vrstniki), so le-ti izvor pozitivnih izkušenj, ki jim omogočajo, da se učinkoviteje spoprijemajo s stresnimi dogodki in razvojnimi nalogami (Antonucci, 1990). Tudi partnerski odnosi, ki postanejo stalnejši kot v mladostništvu, imajo v tem obdobju precejšen vpliv na razvoj in kvaliteto posameznikovega življenja. Partnerja predvsem spoznata njune osebne navade (npr. glede prehranjevanja, porabe denarja, osebne higiene), pridobita in razvijeta različne spretnosti za konstruktivno reševanje medsebojnih konfliktov, razvijeta spretnosti za sprejemanje skupnih odločitev, se naučita usklajevati zahteve, ki jih prinaša poklicna kariera, partnerstvo in družina ter razvijata skupne in hkrati ohranjata individualne prijateljske odnose (Marjanovič Umek in Zupančič, 2004).

Čustveno osamosvajanje mladega odraslega od izvirne družine predstavlja zaključek večletnih sprememb v procesu osamosvajanja, predvsem prekinitve odvisne čustvene vezi z družino. Vendar pa to ne pomeni prekinitve čustveno povezanega medosebnega odnosa s starši.

V zgodnji odraslosti se pričakuje, da bo posameznik razvil relativno dobro čustveno stabilnost, ki se nanaša na razvoj strpnosti do čustvenih napetosti in frustracij, ki jih posameznik že razume in pojmuje kot sestavni del vsakdanjega življenja. Z njimi se razmeroma konstruktivno spoprijema oziroma jih sprejme brez nepotrebne sovražnosti in izražanja agresivnosti, tesnobe, depresivnosti ali celo obupa (prav tam).

Rice (1998) meni, da ravno sposobnost uravnavanja čustev in nadzora njihovega izražanja v zgodnji odraslosti predstavlja mero čustvene zrelosti posameznika.

V vsakem razvojnem obdobju posebej se od posameznika pričakuje, da bo uspešno rešil razvojno nalogo tistega obdobja, s čimer bo posledično pripomogel, da bo njegovo življenje lažje, mirnejše in polnejše. V obdobju poznega mladostništva in zgodnje odraslosti naj bi posameznik znal sam reševati svoje težave, eksperimentirati s svojimi sposobnosti in posledično ugotoviti kaj in koliko zmore (Furlan, 1982).

Ko je posameznik samostojen in osebno dovolj zrel, da si želi in zna življenje krojiti po svojih željah, je pripravljen stopiti tudi v konstruktiven in dolgoročen partnerski odnos. Vendar pa je potrebno razumeti in se zavedati bistvenih lastnosti in razlik med imeti rad, se zaljubiti in med nekoga resnično ljubiti. Ko gre za konkreten odnos v katerem smo vpeti so te razlike lahko težje prepoznavne, zabrisane in meglene.

Razlike med »zaljubiti se« in »zares ljubiti« so nam pretežno razumljive in jih znamo opredeliti na številne načine. V naslednjem poglavju sledijo strokovne terminologije in bistvene sestavine zaljubljenosti in ljubezni.

3 OPREDELITEV ZALJUBLJENOSTI IN LJUBEZNI

Čustva so kompleksni psiho-fiziološki procesi, ki se v posamezniku sprožijo kot odziv na zanj pomembno dogajanje (Lazarus, 1991). Vplivajo na posameznikovo procesiranje informacij, mu pomagajo strukturirati dogodke v okolju, smiselno povzemati dogajanje zunaj in znotraj sebe ter organizirajo in uravnavajo posameznikove izkušnje na vseh področjih njegovega razvoja (Marjanovič Umek in Zupančič, 2004).

3.1 ZALJUBLJENOST

Če je ljubezen odnos, je zaljubljenost stanje, ki ga doživljamo kot nekaj zelo intenzivnega. Zaljubljenost v odnosu s partnerjem največkrat ne traja dolgo časa, saj je zasnovana na idealizaciji partnerjevih osebnostnih lastnosti. Nekdo, ki se je zaljubil, je prepričan, da je oseba, v katero se je zaljubil, najboljši možni partner. Prepričan je, da je v popolnosti našla natanko tisto, kar je iskala (Milivojević, 2009).

Zaljubljenost je izziv, ki ga je treba sprejeti in spremeniti v nekaj trajnejšega in boljšega. Od vseh napačnih predstav o ljubezni je najbolj razširjena tista, ki pravi, da je »zaljubljenost« enaka ljubezni ali pa vsaj eden izmed dokazov ljubezni. Res je, da je lahko predhodna faza ljubezni, s katero se zakon ali neko razmerje lahko začne, vsekakor pa ga le z njo ne moremo ohraniti. Milivojević (2008) meni, da zaljubljenost traja tako dolgo, kolikor dolgo lahko idealna predstava o določeni osebi traja. Kadar realne lastnosti druge osebe s svojo kvaliteto in po številu toliko odstopajo od projiciranih pričakovanj, se oseba »odljubi« in je razočarana. Če se realne predstave osebe razlikujejo od projiciranih, osebi pa so vseeno všeč, lahko zaljubljenost preide v ljubezen. Avtorja Bristow in Stern (1998) se deloma strinjata, da je zaljubljenost lahko predhodna oblika ljubezni, ko pravita, da je zaljubljenost sama po sebi na mnoge načine zaključena celota. Potem se lahko odločimo, ali bomo raziskovali partnerski odnos še naprej ali ne.

F. Wilks (2001) ravno tako kot Milivojević (2008) predpostavlja, da gre pri zaljubljenosti za projekcijo dela sebe na drugo osebo. Zato je zaljubljenost neke vrste sredstvo, s katerim zagledamo sebe bolj v celoti. Zrela ljubezen pa je realnejša predstava, pri kateri partnerja zaznavamo v celoti, tako z njegovimi napakami kot tudi pozitivnimi lastnostmi. To pa posledično pomeni, da brezpogojno umaknemo lastne projekcije druge osebe in jo spoznamo točno tako, kakršna je. To pa ne pomeni, da toleriramo vsako partnerjevo neugodno vedenje, četudi ni v skladu z našimi željami, pogledi in pričakovanji.

Wilksovinova opredelitev o zaljubljenosti se mi zdi podobna mitu o romantični ljubezni. Pessoa (2000) je romantično ljubezen primerjala z obleko. Duša in domišljija ustvarita za določeno osebo obleko, ki ji po njenem mnenju pristaja. Vendar nobene obleka ni večna in traja, kolikor pač traja, kmalu pa se pod obleko tistega, ki smo jo ustvarili, pojavi resnično telo človeka, ki smo ga vanjo oblekli. Romantična ljubezen ali zaljubljenost sta v tem smislu pot razočaranja, razen, kadar se odločimo, da bomo stalno ustvarjali nove obleke in nenehno obnavljali izgled človeka.

M. Rijavec in D. Miljković (2002) menita, da je zaljubljenost t.i. »čustvena zmešnjava« navdušenja, bolečine, intenzivnih občutkov in spolne vzburjenosti. Gre pa za relativno kratkotrajno stanje, ki začne po šestih do tridesetih mesecih bledeti. To stanje najpogosteje doživljajo mladostniki.

Milivojević (2009) zaljubljenost razloži kot odnos, ki ni zasnovan na poznavanju resničnosti. Zaljubimo se lahko v osebo, ki je ne poznamo in smo jo lahko videli le nekajkrat. Predstave o osebi, v katero smo se zaljubili, se skladajo z našimi predstavami o tem, kakšen naj bi bil naš idealni partner. Tudi Peck, Zihlerl in B. Konte (1990) menijo, da je zaljubljenost neka vrsta iluzija, ki ni resnična. Trdijo, da je genetsko pogojen nagonski del dvorjenja. Z drugimi besedami to pomeni začasno rušenje vseh zavor človeškega ega in predstavlja naravno reakcijo vsakega človeškega bitja na kombinacijo notranjih spolnih potreb in zunanjih spolnih dražljajev, kar poveča možnosti spolne združitve in s tem zvišuje možnosti za nastanek vrste.

Brajša (1982, v Lamovec, 1988) je od psihoanalitikov prevzel poimenovanje, da je zaljubljenost narcistično in egoistično projiciranje sebe v partnerja, ki ga spremlja nekritičnost, mistifikacija, zaslepljenost, precenjevanje, afektivna ekstaza in podrejanje. Brajša (prav tam) tudi meni, da je zaljubljenost nekakšna »mrzlica«, ki mine.

Večina avtorjev se torej strinja, da je zaljubljenost intenzivno in razmeroma kratkotrajno čustvo. V prisotnosti ljubljene osebe se pojavijo številna prijetna in zelo intenzivna čustva. Psihologa Peele in Brodsky (v Rijavec in Miljković, 2002) trdita, da je zaljubljenost oblika odvisnosti, ker ljudje kažejo znake povečane količine tolerance in abstinenčne krize, saj zaljubljenca namreč ne moreta drug brez drugega.

Največji smisel zaljubljenosti je, da vsak posameznik doživlja, da je našel osebo, s katero bo do konca življenja delil vse »dobro« in »slabo«. V tej fazi si nihče ne želi nič drugega, kot da bi njegova zveza trajala večno (Zalokar Divjak, 2001). Oseba je preokupirana z mislimi, fantazijami in spomini na osebo, v katero je (bila) zaljubljena. Chapman (1999) meni, da za zaljubljenost ne potrebuješ nobenega pretiranega truda in nobene posebne discipline. V tem obdobju ravno tako ni pomembna naša osebna rast ali razvoj partnerjeve osebnosti. Tako kot D. Zalokar Divjak (2001) je tudi omenjeni avtor mnenja, da je v tej fazi pomembno le, da nam zaljubljenost daje občutek, da smo končno našli, kar smo iskali. Zato smo srečni in naša edina želja je, da bi čustvo tudi še naprej doživljali.

V stanju zaljubljenosti smo mnenja, da naša ljubljena oseba zagotovo ne potrebuje več osebnostne rasti, saj je že tako ali tako popolna. Ko partnerja začnemo spoznavati realneje, zaljubljenost preneha. Če »prava človeška« podoba vzdrži, se večinoma razvije iskrena, odkrita in prava ljubezen.

3.2 LJUBEZEN

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika (1997, str. 409) je ljubezen definirana kot »močno čustvo naklonjenosti do osebe drugega spola.« V širšem kontekstu pa je definirana kot močno čustvo naklonjenosti do nekoga, združeno s skrbjo za njegovo korist in dobro.

»Ljubezen je prijetno čustvo, ki ga oseba občuti do objekta, ki ga doživlja kot zelo dragocenega in ga ima za del svojega intimnega jaza. Je zelo intenzivno prijetno čustvo, ki nastane kot posledica projekcije predstave o pravem partnerju na drugo osebo in posledično precenjevanje druge osebe.« (Milivojević, 2008, str. 620). Johnson (1993) dodaja, da je najmočnejša značilnost ljubezni, da partnerja cenimo kot individualno bitje in poleg njegovih pozitivnih plati sprejemamo tudi vse negativne.

Ljubezen je odnos, ki je zaznamovan na poznavanju resničnosti ljubljene osebe, je odnos, kjer je prisotno zavedanje, da si partnerja želimo, čeprav ne ustreza povsem našim idealnim predstavam o partnerstvu in da prava ljubezen ne pomeni popolno preokupiranost z mislimi, spomini in fantazijami na osebo, ki jo imamo radi (Milivojević, 2009).

F. Pessoe (2000) je mnenja, da ljubimo zgolj predstavo, ki smo si jo o nekom ustvarili, ljubimo svoj lastni koncept, torej sami sebe. Milivojević (2008) se z omenjenim strinja, saj napiše, da četudi lahko zelo dobro opišemo, kažemo ali pokažemo ljubezen, so to le naše predstave o ljubezni in ne ljubezen sama. Zaključni in povzame s trditvijo, da je ljubezen vse tisto, kar ljudje verjamemo, da je. Človek, ki ljubi le enega človeka in nima rad tudi ljudi okoli sebe, je od njega odvisen ali simbiotično navezan. Preprosto ni mogoče ljubiti človeka, če popolnoma zavračaš in nisi zmožen razdajati delček svoje naklonjenosti tudi ostalim ljudem (Milivojević, 2008).

O'Sullivan in O'Leary (1992, v Musek, 1995) menita, da je ljubezen življenjska razsežnost s čustvenimi prvinami, ki so prisotne skozi celoten proces našega doživljanja ljubezni.

- ~ *Razumske prvine* so veliko bolj izrazite kot pri zaljubljenosti in nam pomagajo, da znamo razumsko oceniti stanje, v katerem se nahajamo.
- ~ *Motivacijske prvine* nam pomagajo, da se za ljubljenega človeka zavzamemo in se trudimo, da odnos obstoji.
- ~ *Socialne in transcedentne prvine* se kažejo v doživljanju ljubezenskega stanja (kot nekaj čudovitega, ekstatičnega, neprimerljivega in težko razložljivega).

Čustvene in motivacijske prvine so najbolj bistvene prvine ljubezni, vendar šele, ko jih razumsko, miselno opredelimo in kategoriziramo, gre za ljubezen v pravem pomenu besede. Ljubezen je sama na sebi socialni, medosebni pojav in še več, postala je družbena norma in morda ena najvišjih vrednot v zahodni družbi.

Fromm (2006) meni, da je ljubezen dejavno zavzemanje za življenje in rast tistega, kar ljubimo. Ljubezen je dejavnost in ne pasivni objekt, torej stanje in ne pripadanje. Dejavnost značaj ljubezni lahko po Frommu opišemo z ugotovitvijo, da je ljubezen predvsem dajanje in ne sprejemanje. Vendar pa pojem »dajati« ne pomeni odpovedati se nečemu, prikrajšati se ali se žrtvovati. Dajanje je najvišji izraz zmožnosti, saj prav tedaj, ko dajemo, doživljamo svojo trdnost, svoje bogastvo in svojo moč. Po mnenju Fromma naj bi nas dajanje bolj bogatilo od prejetanja, ker takrat, ko »razdajamo«, pokažemo svojo »živost«. Tudi Peck, Ziherl in B. Konte (1990) to čustvo opredelijo kot dvosmerno dogajanje, kjer prejemnik tudi daje in dajalec tudi prejema.

Brajša (1987) omenjeno čustvo opredeli kot biološki fenomen, brez katerega živa bitja ne morejo preživeti. To je prvi pogoj za socializacijo, ker brez ljubezni ni socializacije. Ljubezen je osnova in ne posledica socialnega življenja in socializacije ljudi. Omogoča srečanja, brez srečanj pa ni socializacije in skupnega življenja.

Ljubezen ima tri bistvene značilnosti: je intenzivna, spremenljiva in nepredvidljiva; je torej čustvo in pričakovanje. In če hočemo zrelo in resnično ljubiti, moramo ustvariti pravilno ravnovesje med temi tremi elementi (Herbst, 1996). Tudi Fromm (2006) zagovarja, da ljubezen ni le občutek, ki ga

zaznamo po naključju oziroma nekaj, kar človeka prevzame, če ima srečo, ampak je umetnost, ki zahteva znanje in trud, da jo lahko spoznamo in začutimo.

Po mnenju Trobischa (1991) je ljubezen nekaj, kar je popolnoma neodvisno od misli in razuma. Johnson (1993) je dodal, da ljubezni nikakor ni mogoče kakorkoli podrediti zunanji ali notranji prisili, saj je ljubezen tista sila, ki deluje od znotraj in ki omogoča posameznikovemu egu, da pogleda izven sebe in s tem v drugem človeku najde nekaj, kar je vredno spoštovati in ceniti in ne izkoriščati.

Ljubezen vsebuje dolžnosti in določeno razumnost. Zaljubljenost izgine, vsak par prej ali slej preneha biti zaljubljen in v tem trenutku, ko izgine nagon po parjenju, nastopi priložnost za pravo ljubezen (Peck, Zihlerl in B. Konte 1990). Ljubezen je mogoča le ob resničnem sprejemanju lastne osebnosti in posebnosti ter osebnosti in posebnosti partnerja. Brajša (1985) k temu dodaja še, da ljubezen ni uničevanje različnosti, ampak njeno povezovanje in ohranjanje.

Freud (v Musek, 1995) je zagovarjal opredelitev ljubezni na malo drugačen način kot ostali avtorji. Ljubezen je po njegovem prikrita oblika spolnosti, torej socialno sprejemljiv način izražanja spolnih želja. Tudi Trobisch (1991, str. 19) je povezal ljubezen s spolnostjo. »Ljubezen ni umska zadeva, je v celoti neodvisna od misli in njenih predmetnih računov, njenih samozaščitnih zahtev in reakcij. Kadar obstaja ljubezen, ni spolnost nikoli problem – pomanjkanje ljubezni je tisto, kar naredi problem. Ljubezen ne raste v spolnosti, ampak zraste v spolnosti.«

Ne glede na to, ali na ljubezen gledamo kot na dajanje, predstave, neodvisnost od misli, medij za socializacijo ali pa biološki fenomen, je ljubezen »nekaj« s čimer se je potrebno ukvarjati, kar zahteva trud in za kar je treba skrbeti. Če želimo, da ljubezen traja, moramo biti dejavni v odnosu do ljubljene osebe. Peck, Zihlerl in B. Konte (1990) menijo, da se ljubezen kaže v pozornosti. Ko nekoga ljubimo, mu posvečamo vso svojo pozornost in skrb za njegovo osebno rast. Njihovo mnenje je torej, da lahko količino ljubezni izmerimo s pozornostjo, ki jo dajemo svojemu partnerju. Res je, da se partnerja v odnosu dopolnjujeta in si pomagata, nikakor pa ni njun prvotni cilj, da bosta skrbela za partnerjevo osebno rast. To je lahko le posledica ljubezni in ne

primarna naloga partnerja. Na podlagi tega torej menim, da je opisana definicija predvsem subjektivno mnenje avtorjev.

Sternberg (1987, v Musek 1995) pa je poskušal združiti najpomembnejše oz. najrazličnejše dimenzije ljubezni. Po njegovem mnenju obstajajo tri osnovne dimenzije ljubezni: intimnost, strastnost in zavezanost.

- ~ *Intimnost* je pretežno čustvena komponenta, ki se kaže kot težnja po bližini partnerja, medsebojna povezanost, toplina, odkritost, iskanje stikov in komunikacije, čustvena podpora in visoko vrednotenje partnerja.
- ~ *Strastnost* je motivacijska komponenta ljubezni in se izraža kot čustvena usmerjenost k partnerju in kot želja po zadovoljitvi različnih potreb v odnosu do partnerja.
- ~ *Zavezanost* pa je pretežno kognitivna komponenta, ki se povezuje z odločitvijo, da se na nekoga globoka navežemo, da ga ljubimo in z njim tudi ostanemo.

Predpostavka, da se v odnosu na nekoga navežemo in smo z njim povezani, sicer ni sporna in napačna, vendar pa moramo paziti, da navezanost in zavezanost nekomu ne prestopi prave meje. Če se to zgodi, lahko govorimo o podrejenosti, o pozabljanju na svoja občutja in nasploh na pozabljanje samega sebe (Sternberg, 1987, v Musek, 1995). Ljubezen je uravnotežena, če so vse tri glavne sestavine po jakosti izenačene. Strastnost je značilnejša za zgodnejšo stopnjo ljubezni, intimnost in zavezanost pa sčasoma naraščata (prav tam).

Ljubezen pa ni le čustvo. Je tudi vrednota, saj smo jo opredelili kot vodilo, ki nas spremlja skozi življenje, ne glede na to, kaj se nam na tej poti lahko zgodi (Zalokar Divjak, 2001). Milivojević (2008) meni, da lahko ljubezen opredelimo kot čustvo ali kot skupek ravnanj, ki se odvijajo med partnerjema, vendar le, če imamo v mislih »pojavnost trenutka«, če na to gledamo v določenem trenutku in v omejenem časovnem obdobju. Če pa gledamo ljubezen v dolgoročnem smislu, pa je le-ta v prvi vrsti odnos. Powell (1995) je mnenja, da bi bilo usodno enačiti ljubezen s čustvom, ker so čustva »muhasta«.

Hauck (1987) ljubezen razume kot čustvo, ki ga doživljamo do nekoga, ki zadovoljuje naše potrebe in najgloblje želje, ki jih je bodisi zadovoljeval v preteklosti ali jih bo v prihodnosti. Je tudi mnenja, da najprej ljubimo dejanja in šele nato osebo, ki jih izvaja, in sicer zato, ker nam ta dejanja prinašajo zadovoljstvo. Če gre pri ljubezni za opisano situacijo, potem je pojmovanje, da ljubimo

določeno osebo, napačno, saj potemtakem ljubimo le tisto, kar ona počne. In če je temu tako, potem v ljubezni sploh ni pomembno, če osebo začutimo, nam je všeč in se z njo razumemo, pomembno je le, da dobro zadovoljuje naše potrebe in želje. Seveda je za dober in konstruktiven odnos pomembno in potrebno, da si partnerja med sabo zadovoljujeta potrebe, vendar pa to pride šele takrat, ko imamo določeno osebo že radi.

Ljubezen velja za pozitivno čustvo, saj v odnosih z ljubljeno osebo doživljamo veliko lepega. Vendar ali je v njej res vse tako čarobno in lepo? Powell (1995) meni, da ljubezen deluje le, če smo zanjo pripravljeni delati in sprejemamo tudi neprijetne situacije, ki jih lahko sproži npr. nestrinjanje in prepir s partnerjem.

Zaključim lahko, da si strokovnjaki pri opredeljevanju in razlaganju, kaj ljubezen je in kaj ni, niso povsem enotni. Nekateri avtorji ljubezen enačijo z zaljubljenostjo, kar pomeni, da imajo tudi oni sami o ljubezni napačne predstave (podrejanje, zadovoljevanje potreb, dokazovanje, zavezanost...). Ob vsem prebiranju literature sem si še posebno zapomnila eno izmed opredelitev ljubezni, ki pravi takole: »Ljubezen obstaja, kadar so zadovoljstvo, varnost in razvoj nekega drugega človeka zate enako pomembni kakor tvoje lastno zadovoljstvo, varnost in razvoj«. (Powell, 1995, str. 42).

Ljubezen in zaljubljenost sta torej čustvi, ki nas lahko spremljata skozi življenje, vendar se med seboj razlikujeta. Temeljna razlika med omenjenima pojmom je v tem, da ljubezen temelji na poznavanju realnosti druge osebe, zaljubljenost pa na izkrivljanju resničnosti zaradi nezavedne projekcije. Ljubezen temelji na čustvenih povezavah z drugo osebo in je zato sorazmerno trajen in stalen odnos, zaljubljenost pa temelji na dejanskem ali pričakovanem užitku, tako da je potencialno nestanovitno. Temeljna razlika med ljubeznijo in zaljubljenostjo je tudi v intenziteti in trajnosti obeh čustev. Zaljubljenost naj bi bila veliko močnejše čustvo od ljubezni. Lahko je, ni pa nujno, začetna faza ljubezni, ki ji sledi ljubezen. Vendar pa se večina odnosov, ki se začnejo z zaljubljenostjo, ne konča z ljubeznijo. To se praviloma zgodi zato, ker močna in intenzivna občutja iz obdobja zaljubljenosti ne morejo trajati zelo dolgo. Zaljubljenost lahko preide v ljubezen, če partnerja začneta drug drugega sprejemati vključno z njunimi »napakami«.

Ljubezenski odnos spremljajo različna čustva, kot so npr. veselje, sreča in spoštovanje, pa tudi jeza, strah, žalost ali razočaranje. Npr. jezo in razočaranje lahko partner doživlja takrat, ko oceni, da se drugi neupravičeno vede tako, da ogroža njegove vrednote ali če od ljubljene osebe nekaj pričakuje, a ta ne uresniči njegovih pričakovanj (Milivojević, 2007). Običajno se čustvi pojavita kot odgovor na dejansko ali domnevno grožnjo, prekinitev nekega početja ali kot odgovor na opaženo namerno ali neopravičljivo škodo ali malomarnost (Brody, 2002). Razočaranje lahko npr. doživljamo, ko partner ne ravna v skladu z našimi pričakovanji. Posameznik lahko v partnerskem odnosu doživlja ljubosumje, ko oceni, da obstaja nevarnost, da bi oseba, ki jo ljubi, vzljubila koga tretjega (prav tam). Če je ljubosumje v odnosu prevečkrat prisotno, lahko med partnerjema prihaja do nezaupanja in do čustvenega izsiljevanja (Forward, 1999).

Posameznik torej lahko zaljubljenost doživi do osebe, ki jo le bežno pozna, je sploh ne pozna, a jo je dejansko že srečal, ali pa do osebe, ki si jo le zamišlja, medtem ko ljubezen temelji na poznavanju druge osebe, se razvija počasneje in je trajnejše čustvo od zaljubljenosti, ki se navadno pojavi nenadno in tudi hitro mine. Zaljubljenost je bolj intenzivna in temelji na močni telesni privlačnosti, ljubezen pa poleg telesne privlačnosti vključuje psihološko intimnost, prijateljstvo, skrbnost in vzajemnost v partnerskem odnosu (Bell, 1987).

4 VRSTE PARTNERSKE LJUBEZNI

Giddens (2000) loči med različnimi vrstami partnerske ljubezni, ki opredeljujejo ljubezenski odnos med dvema osebama. Loči strastno ljubezen, romantično ljubezen in sotočno ljubezen.

Strastna ljubezen je po njegovem mnenju manj običajna in jo označuje kot posebno začaranost in močno zavezanost ljubezenskemu objektu. V resnici gre za nekaj, kar izraža splošno povezanost med ljubeznijo in spolnim partnerjem. Hatfieldova (v Musek, 1995) opisuje strastno ljubezen z naslednjimi značilnostmi: vznesenost, prevzetost, obsedenost s partnerjem, idealiziranje partnerja, občutenje fiziološkega vzburjenja in partnerjeve spolne privlačnosti, občutje nesrečnosti, obupanosti, če je z odnosom kaj narobe, močna želja po partnerju in želja po ljubljenosti s strani partnerja. Strastna ljubezen je časovno omejena, traja od šest do trideset mesecev. Kasneje se lahko

razvije v t.i. tovariško ljubezen, ki jo največkrat označujejo globoka vdanost, zaupanje, spoštovanje, naklonjenost, navezanost in intimnost.

Pri *romantični ljubezni* ne gre toliko za poželenje oz. za spolne oz. erotične impulze, temveč bolj za idealiziranje ljubljene osebe ter za partnerjevo »iskanje« lastne potrditev v drugem (Johnson, 1993). Ideal romantične ljubezni se je v zahodni družbi pojavil v srednjem veku. Najprej se je pojavil v naši književnosti kot mit o Tristanu in Izoldi, potem v ljubezenskih pesmih in napevih trubadurjev. Takrat so to imenovali »dvorska ljubezen«. M. Tysoe (1997) pravi, da zahodne kulture zelo poudarjajo pomen romantične ljubezni in romantike, kar ima po njenem mnenju izredno negativen stranski učinek. Na tem namreč lahko temelji tolažilno prepričanje, da je edino kar potrebujemo za ohranitev dolgotrajne zveze, »uslišana ljubezen«. Mit o romantični ljubezni nam v bistvu govori o tem, da za vsakega »mladeniča« obstaja »mladenka«, ki je namenjena ravno njemu. Pri romantični ljubezni je potreba po tem, da bi bili z ljubljeno osebo, tako močna, da vse drugo ostaja manj pomembno. M. Nastran Ule (1993) opisuje, da v ljubezenskem odnosu obstaja romantična faza, vendar pa se kasneje – seveda če odnos traja – umiri in preide v tovariško ljubezen, ki jo karakterizira globoka navezanost na drugega in močna čustva.

Sotočna ljubezen je nekakšen prototip čistega razmerja. Predstavlja enakost pri čustvenem dajanju in prejemanju ter medsebojno dajanje in sprejemanje spolnega užitka. Ljubezen se pri tej vrsti ljubezni razvije le toliko, kolikor se razvije intimnost oz. zaupanje dveh, ki si lahko in sta si pripravljena deliti skrbi, potrebe in sta ranljiva drug za drugega (Giddens, 2000).

Raziskave Hartfieldove in Berscheidove (1988, v Musek, 1995) pa kažejo, da bi lahko govorili o dveh glavnih vrstah ljubezni: strastni in partnerski.

Za *strastno ljubezen* je značilna popolna prevzetost z drugo osebo, močna, ekstatična čustva (npr. vznesenost ali ljubezenski zanos), obenem pa še nežnost in močna spolna želja. Gre za intenzivno čustveno stanje, kaotičnost občutij in čustev, bolečino, tesnobo, pa spet nesebičnost in ljubosumje, idealiziranje partnerja, občutenje fiziološke vzbujenosti in občutje nesrečnosti, obupanosti, kadar je kaj narobe z odnosom.

Partnerska ljubezen pa vključuje globoka ter topla čustva. Zanja so značilni predvsem intimni ter prepleteni odnosi. Povezuje nas naklonjenost, navezanost, zaupanje, spoštovanje, zvestoba, tesna zbližanost, intimnost in poznavanje. Omenjeni vrsti ljubezni je zelo podobna sotočna ljubezen, ki jo je opisal Giddens (2000) in sem jo predhodno že predstavila. Drugačni od sotočne oz. partnerske

ljubezni pa sta romantična ljubezen in stanje zaljubljenosti, kjer od nas zahtevata, da začasno opustimo svojo sposobnost kritičnega presojanja (Bristov in Stern, 1998).

Sternberg (1987 v Musek 1995) opredeli naslednje tipe ljubezni: ugajanje, strastna, romantična, partnerska, nora, popolna in prazna ljubezen. Njihove značilnosti prikazujem v Tabeli 1.

Tabela 1: Različne vrste ljubezni po Sternbergu (1987, po Musek 1995, str. 97).

TIPI LJUBEZNI	MODEL	SESTAVINE
UGAJANJE	Trdno prijateljstvo	Intimnost
STRASTNA LJUBEZEN	Ljubezen na prvi pogled	Strastnost
ROMANTIČNA LJUBEZEN	Poletna romanca	Strastnost
PATNERSKA LJUBEZEN	Stara zakonca	Intimnost, zavezanost
NORA LJUBEZEN	»Donkijhotovska ljubezen«	Strastnost, zavezanost
POPOLNA LJUBEZEN	Idealna ljubezen	Intimnost, strastnost, zavezanost
PRAZNA LJUBEZEN	Odločen, da ljubi	Zavezanost (odločenost)

Ko je v ljubezni prisotna le ena komponenta to je intimnost, lahko govorimo o trdnem prijateljstvu in tipu ljubezni, ki ga avtor imenuje ugajanje. Strastna in romantična ljubezen sta povezani z močno strastjo, najdemo ju v primerih, ko govorimo o ljubezni na prvi pogled ali o t.i. poletni romanci. Ko intimnosti dodamo še sestavino zavezanosti, najdemo partnersko ljubezen in t.i. model »starih zakoncev«, saj v tem tipu ni sestavine strastnosti.

Velika količina strastnosti in zavezanosti nam pokaže noro »Donkihotsko« ljubezen, kjer ni intimnosti. Do prazne ljubezni pa nas pripelje prisotnost le komponente zavezanosti, kjer smo se zavestno odločili, da bomo nekoga ljubili.

O popolni oz. idealni ljubezni pa govorimo takrat, ko so prisotne vse tri že omenjene sestavine ljubezni.

Sternberg (1987, v Musek 1995) pa opredeli in predstavi različne oblike ljubezni, ki jih (lahko) ločimo npr. glede na osebo, pogostost in trajanje. Le-te so: pogojna /brezpogojna, pristna/nepristna, svobodna/prisilna, očetovska, materinska, sinovska, zakonska, bratovska, pohotna (strastna)/prijateljska, romantična/resnična, zavrjnena, neuslišana, ljubezen do živih bitij.

V naslednjem poglavju bom predstavila neučinkovita osebna pojmovanja o partnerski ljubezni, saj so le-te lahko razlog za to, da v odnosu s partnerjem nismo zadovoljni.

5 OSEBNA POJMOVANJA O PARTNERSKI LJUBEZNI

Milivojević (2009) predpostavlja, da ne obstaja ena sama ljubezen, ampak obstaja mnogo »pravih«, ki so odvisne predvsem od posameznikovih predstav o ljubezni. Pessoa (2000) meni, da v resnici nikoli nikogar ne ljubimo, ampak ljubimo le predstavo, ki si jo o nekom ustvarimo.

Nekatere neučinkovite predstave o ljubezni, kot so: prava ljubezen se stalno občuti, v ljubezni je žrtvovanje najpomembnejše, prava ljubezen je večna zaljubljenost, v pravi ljubezni je spolnost vedno dobra, prava ljubezen traja do konca življenja, prava partnerska ljubezen je nenehna pozornost, prava ljubezen je popolno predajanje drugemu, ljubiti je mogoče le eno osebo, tem večja, kot je ljubezen, večje je ljubosumje, prava ljubezen je popolna iskrenost, prava ljubezen bo partnerja povsem spremenila, pravo ljubezen čutimo ves čas, lahko povzročijo, da ne moremo najti partnerja, s katerim bi si ustvarili konstruktiven, srečen in zadovoljujoč odnos.

Kadar nekdo opredeljuje ljubezen kot prijetno doživljanje, potem verjame, da nekoga ljubi le takrat, ko se bo ob misli nanj počutil prijetno, sicer pa po njegovem mnenju ne gre za »pravo« ljubezen. Milivojević (2009) pravi, da ljubezni ni mogoče doživljati v vsakem trenutku, saj

Ljubezen (tako kot ostala čustva) doživljamo le občasno, diskontinuirano in le v tistih situacijah, ki smo jih ocenili kot za nas pomembne. Ljudje, ki verjamejo, da je ljubezen potrebno nenehno občutiti, imajo po navadi kratke in kaotične ljubezenske zveze. Če svojih predstav ne spremenijo, niso zmožni kakovostnega, trdnega in trajnega ljubezenskega odnosa.

Ena od napačnih predstav o ljubezni je tudi, da se je zanjo potrebno nenehno žrtvovati (Milivojević, 2009). Ljubezen ne vključuje žrtvovanja, saj od partnerja ne moremo zahtevati, da se odpove svojim željam, ki »ne bi bile vseč« drugemu partnerju. Tudi Fromm (2006) verjame, da pojem »dajati« v partnerstvu ne pomeni, da se partner nečemu odpove, je prikrajšan ali se žrtvuje. Subjektivna predstava, da je prava ljubezen večna zaljubljenost, je velikokrat prisotna v začetnih fazah ljubezenskega odnosa. Zaljubljenost je stanje, v katerem ima posameznik iluzorne predstave o osebi, v katero je zaljubljen. Partnerska ljubezen pa ni večna zaljubljenost, saj vključuje realnejše predstave drugi osebi (Lamovec, 1988). Če zaljubljenost razumemo kot zanesljiv pokazatelj »prave« partnerske ljubezni, smo zaradi tega lahko kasneje močno razočarani.

Spolnost je v ljubezenskem odnosu lahko zelo pomembna, ni pa nujno, da je v ljubezenskem odnosu vedno zelo dobra. Oseba, ki v to verjame, je lahko prepričana, da ne gre za »pravo« ljubezen, kadar spolnost v partnerstvu ni zelo pogosta, kadar partnerja v spolnosti vsakič ne uživata v popolnosti. V ljubezenskem odnosu se torej lahko zgodi, da spolnost vedno ni optimalna. Milivojević (2009) prav tako poudari, da je enačenje spolnosti z ljubeznijo napačno, saj je mogoče imeti nezadovoljujoče spolne odnose z ljubljeno osebo ali dober spolni odnos z osebo, ki je ne ljubimo.

Tudi avtorja Forward in Torres (2006) menita, da pozornost in naklonjenost, ki sta spremljala ljubljenje v začetku odnosa, po večini izgineta in seks postane mehaničen.

Ena izmed subjektivnih predstav je tudi, da prava ljubezen traja do konca življenja. Oseba, ki verjame, da jo odnos s partnerjem polni in osrečuje, po navadi stremi tudi k temu, da želi z njim/njo ostati do konca življenja. Ljudje si, če so odnosi konstruktivni, želimo ostati z ljubljeno osebo daljše časovno obdobje, lahko tudi do konca življenja. Če bi že na začetku mislili drugače, naš odnos ne bi bil tako poln pričakovanj in se vanj ne bi izplačalo vlagati naše energije in časa. Vendar pa so posamezniki, ki jih omenjena iluzija zaznamuje, velikokrat prepričani, da ljubezen

mora, ne glede na vsa razočaranja in nezadovoljstva, trajati do konca življenja. Za osebe s tem prepričanjem izguba partnerja predstavlja izjemno velik stres, ki pomeni ostati brez nekoga, ki ga ni mogoče prenehati ljubiti (Milivojević, 2009). Ljudje, ki verjamejo, da izgube partnerja ne morejo nadomestiti, se po navadi zaprejo sami vase in ne iščejo novega partnerja, saj je za njih prava ljubezen, ki bi po vseh pravilih morala trajati do konca, »odšla«. Partnerji pa se lahko razidejo, ker niso uspeli ustvariti medsebojnega sožitja, čeprav so bili prepričani, da bo njihova ljubezen trajala do konca življenja. Za ljubezen kot vrednoto zagotovo velja, da je njen smisel ravno v trajnosti. Oseba, ki ima realnejšo predstavo o ljubezni, razume, da se ljubezen z določenim partnerjem lahko konča in da lahko ljubezen doživlja tudi z drugim. Pomembno se je zavedati, da še tako kvalitetna ljubezen ne zagotavlja večne trajnosti in da ljudje ostajamo v odnosu zato, ker tako želimo in ker smo se tako odločili (prav tam).

Napačna predstava je tudi, da je prava partnerska ljubezen nenehna pozornost. Res je, da sta ljubezen in pozornost zelo močno povezani. Ljubezen brez pozornosti ne bi dolgo obstajala in tako je tudi prav. Verjetno bi se strinjali, da je izkazovanje pozornosti zelo pomembna človeška vrlina, vendar moramo tudi v tej obliki odnosa ohraniti pravo mero le-te. Posamezniki pa v partnerskem odnosu lahko pričakujejo, da jim partner namenja nenehno pozornost, saj so prepričani, da izkazovanje pozornosti pomeni izkazovanje ljubezni (Milivojević, 2009). To pričakovanje pa ni realno in ni odraz »prave« ljubezni. Če partner ne zmore razumeti, da ga ljubimo, čeprav nanj nismo ves čas pozorni, potem je velika verjetnost, da v partnerstvu ne bo zadovoljen.

Partnerska ljubezen prav tako ni popolno predajanje drugemu, saj popolno predajanje drugemu tako v dejanskem kot v simbolnem smislu pomeni žrtvovanje samega sebe (Milivojević, 2009). Ljubezen je svobodna izbira, saj sta partnerja sposobna živeti drug brez drugega, a si izbereta, da bosta živela drug z drugim. Peck, Zihlerl in B. Konte (1990) popolno predajanje v partnerstvu opredelijo kot popolno podrejanje drugi osebi in njegovim željam ter nenehno zadovoljevanje njenih potreb. V bistvu pa popolno predajanje pomeni podrejanje partnerju in zadovoljevanje partnerjevih potreb v upanju, da ga bo partner ljubil, dokler bo zadovoljeval njegove potrebe. Takemu človeku lahko rečemo, da je odvisen, saj ni zmožen občutiti celovitosti in je nesposoben delovati, če nima nekoga, za katerega bi skrbel. V ljubezenskem odnosu se moramo prilagajati in nič ni narobe, če ljubljene osebi želimo ugoditi, vendar pa je potrebno vzdrževati določeno mero

skrbi tudi zase. Poskrbeti moramo, da so zadovoljene tudi naše osebne potrebe in da nam partnerstvo ne predstavlja ovire za doseganje osebnih ciljev, ki smo si jih zastavili.

Ali lahko ljubimo več oseb hkrati? Ljubiti za večino pomeni, da med vsemi potencialnimi osebami izbere prav eno in se zanjo opredeli. Oseba, ki ljubi, postavi ljubljenega na posebno mesto v svojem življenju. Kljub temu pa Milivojevič (2009) ne zanika možnosti, da je mogoče hkrati ljubiti več kot le eno osebo.

Ljubosumje je v partnerskem odnosu pogosto prisotno. Je vrsta strahu, ki ga oseba doživlja, ko ocenjuje, da obstaja nevarnost, da bi oseba, ki jo ljubi, vzljubila koga tretjega (Milivojevič, 2007). To pa ne pomeni, da je ljubezen možna le, če je partner ljubosumen. Pogosto srečamo posameznike, ki imajo napačno predstavo, da se ljubezen v odnosu ne more razviti, če ljubosumje ni prisotno. Odsotnost ljubosumja ne more biti dokaz, da je partnerjema vseeno, kaj se v odnosu dogaja (Milivojevič, 2009). Prav tako pogosto doživljanje ljubosumja ni pokazatelj, da nas partner »zares« ljubi (prav tam). Pogosto velja ravno nasprotno: čim intenzivnejše je ljubosumje, tem več je konfliktov v ljubezenskem odnosu (Milivojevič, 2007). Če oseba izenačuje ljubezen in ljubosumje, je velika verjetnost, da bo vedno našla partnerja, ki bo ljubosumen, saj bo le na tak način verjela, da je ljubljena.

Med nekaterimi osebnimi pojmovanji najdemo tudi takšna, ki pravijo, da je v pravi ljubezni prisotna popolna iskrenost. Milivojevič (2009) meni, da subjekt izenačuje ljubezen s partnerjevo popolno iskrenostjo le takrat, ko subjekt ljubezen dojema kot popolno simbiozo. Tako v vsakem trenutku pričakuje, da mu bo partner vedno povedal, kaj razmišlja in kaj se mu v mislih dogaja. Včasih si tudi o ljudeh, ki jih ljubimo, mislimo kaj, kar bi jih lahko prizadelo. Popolna iskrenost med ljudmi v praksi ne obstaja, vendar pa je določena mera potrebna in zaželena, da partnerja lahko dobra sodelujeta in si tudi zaupata. Odprtost sporočanja v partnerstvu je torej zaželena in dobrodošla, vendar popolna iskrenost v ljubezni ne more obstajati.

Ljudje se skozi celo življenje spreminjamo. Izkušnje nas naredijo bogatejše in nas tudi osebnostno spremenijo. Na spremembe lahko vpliva pomemben dogodek, izkušnja ali misel. Tako kot na vseh področjih življenja, tudi v partnerskih odnosih pride do spreminjanja osebnosti, navad ali

pogledov. Milivojević (2009) na tezo, da bo ljubezen ljubljeno osebo povsem spremenila, poda jasno antitezo, ki pravi, da naj ne izbiramo partnerja, ki ga želimo spremeniti, ampak na podlagi tega, kakršen je.

»Za priznanje obstoja odnosa med dvema osebama moramo dopustiti njuno različnost in skupno željo, da ga vzpostavita.« (Vodičar, 2004, str. 61). Pomembno je tudi, da različnost med dvema ne deluje razdiralno, ampak dopolnjevalno. Ljudje smo si različni, zato so različne tudi naše predstave in naša pričakovanja. V ljubezenskih odnosih velikokrat naletimo na opisana osebna pojmovanja ki zaznamujejo naše odnose, bodisi na pozitiven ali negativen način. Prav je, da se zavedamo, da je partner drugačen od nas in nimamo pravice, da ga spremenimo ali od njega zahtevamo, kako se mora obnašati. Potrudimo se živeti v realnosti, kjer velja, da nobena ljubezen, naj si bo še tako močna, ne more bistveno spremeniti osebnosti ljubljene.

Prepričanja, da nas bo imel nekdo rad vse svoje življenje ne glede na vse, da bo spolnost v odnosu vedno odlična, da bo partner do nas popolnoma iskren so lahko le nekatera naša osebna pojmovanja, ki lahko negativno vplivajo na kakovost našega partnerstva. Pomembno je, da osebna pojmovanja o partnerstvu ozavestimo ter tista, ki nas ovirajo pri oblikovanju kakovostnega partnerstva, tudi spremenimo.

III. EMPIRIČNI DEL

6 OPREDELITEV PROBLEMA IN CILJI RAZISKAVE

Milivojević (2009) meni, da največ partnerskih nesporazumov izvira prav iz napačnih predstav o partnerstvu in ljubezni. Večino smo jih oblikovali že tekom našega otroštva, nekatera pa tudi v kasnejših razvojnih obdobjih. Posameznikove predstave o ljubezni vplivajo na izbiro partnerjev in pričakovanja o vsebini partnerskega odnosa. Predstave so pogosto nezavedne in jih ozaveščamo le takrat, ko o njih začnemo načrtno razmišljati.

V diplomskem delu raziskujem prevladujoča osebna pojmovanja o ljubezni in zaljubljenosti v poznem mladostništvu (v nadaljevanju mladostništvu) in zgodnji odraslosti (v nadaljevanju odraslosti). Zanimalo me bo, kakšne predstave in osebna pojmovanja o ljubezni imajo mladostniki in odrasli ter kakšne so njihove izkušnje v partnerskem odnosu.

7 HIPOTEZE

HIPOTEZA 1: Osebna pojmovanja mladostnikov in odraslih o ljubezni se statistično pomembno razlikujejo.

HIPOTEZA 2: Osebne izkušnje glede ljubezni v partnerskem odnosu se med mladostniki in odraslimi statistično pomembno razlikujejo.

HIPOTEZA 3: Pojmovanja o ljubezni se med moškimi in ženskami statistično pomembno razlikujejo.

8 METODE DELA

8.1 OPIS VZORCA

S pomočjo spletnega vprašalnika sem v raziskavi zajela 192 oseb, 87 moških in 105 žensk. Med njimi jih bilo 100 starih med 18 in 23 let (mladostništvo) in 92 starih med 24 in 35 let (odraslost). Povprečna starost udeležencev je bila 23,62 let.

Vzorec je bil neslučajnosten, saj sem starost anketirancev izbirala po vnaprej določenih kriterijih (starosti) – v raziskavo sem zajela le stare med 18 in 35 let.

8.2 RAZISKOVALNI INSTRUMENT

Podatke sem pridobila s pomočjo nestandardiziranega anketnega vprašalnika, ki sem ga sestavila predvsem na osnovi predstav o ljubezni, ki jih je opisal Milivojević (2009).

Vprašalnik je v uvodnem delu vključeval vprašanja po spolu, starosti, izobrazbi, trenutnem partnerskem statusu, številu dosedanjih partnerjev, spolni usmeritvi in opredelitvi partnerske zveze (glej Prilogo 1). Vprašalnik je poleg uvodnih vprašanj vključeval še dva sklopa trditev. Prvi sklop trditev, ki je zajemal 21 vprašanj, se je nanašal na osebna pojmovanja in predstave o ljubezni, drugi sklop, ki je zajemal 17 vprašanj, pa je vključeval postavke o osebnih izkušnjah udeležencev glede ljubezni v partnerstvu.

Udeleženci so za vsako trditev izbrali enega od odgovorov na petstopenjski lestvic. Na voljo so imeli pet odgovorov, ki so se lahko gibali med 1 (sploh ne drži) do 5 (povsem drži).

8.3 POTEK ZBIRANJA PODATKOV

Udeleženci raziskave so na vprašanja odgovarjali tako preko spletnega vprašalnika, izpoljevali pa so tudi vprašalnik v papirnati obliki. Izpolnjevanje je bilo anonimno, saj iz rešenih vprašalnikov ni bilo mogoče razbrati identitete anketiranca. Internetno povezavo, kjer se je nahajal vprašalnik sem prijateljcem in znancem posredovala s prošnjo, da ga rešijo v čim večjem številu in ga tudi posredujejo naprej. Ker sem v vsakem trenutku lahko spremljala rezultate, sem opazila, da mi primanjkuje moška populacija mladostnikov, zato sem naredila 11 izvodov vprašalnikov v

papirnati obliki in jih osebno razdelila še med srednješolce na Gimnaziji Novo mesto. Fantje so anketne vprašalnike rešili med poukom in mi jih takoj osebno vrnil.

Izpolnjene in zbrane sem pregledala in izločila 2 vprašalnika, za katera sem menila, da sta neveljavna (pri nekaterih odgovorih so bile izbrane le skrajne vrednosti, približno polovica odgovorov je manjkala). V končno obdelavo podatkov sem vključila **192** vprašalnikov.

8.4 POSTOPEK OBDELAVE PODATKOV

Odgovore anketnih vprašalnikov sem vnesla v program SPSS ter jih statistično obdelala. Izračunala sem povprečne vrednosti, standardne odklone in odstotne deleže ter rezultate predstavila s strukturnimi tabelami. Razlike med dvema skupinama udeležencev sem preverjala s t-preizkusom za neodvisne vzorce (Kožuh in Vogrinc, 2009).

9 REZULTATI IN INTERPRETACIJA

Rezultate empirične raziskave bom prikazala znotraj različnih vsebinskih sklopov: (1) osebna pojmovanja mladostnikov in odraslih o ljubezni, (2) osebne izkušnje mladostnikov in odraslih o ljubezni, (3) razlike v osebnih pojmovanjih o ljubezni med mladostniki in odraslimi ter (4) razlike v osebnih pojmovanjih o ljubezni med ženskimi in moškimi (5). Omenjeni vsebinski sklopi se nanašajo na raziskovalna vprašanja in hipoteze.

9.1 PREDSTAVE MLADOSTNIKOV IN ODRASLIH O LJUBEZNI

Pri prvem raziskovalnem vprašanju me je zanimalo, kakšne so predstave o ljubezni pri mladostnikih in odraslih. Ugotavljala sem jih na osnovi 21 trditev, ki so jih udeleženci ocenjevali na 5 stopenjski ocenjevalni lestvici. Odgovor z oceno 1 je pomenil, da trditev »sploh ne drži«, 2, da trditev »redko drži«, 3, da »včasih drži, včasih ne drži«, 4, da pogosto drži in odgovor 5 pa, da trditev »povsem drži«.

3 najvišje ocenjena osebna pojmovanja o ljubezni so:

- ~ (T17) če te partner resnično ljubi, te bo sprejel takšnega, kakšen si ($M_{\text{mladostniki}} = 4,41$; $M_{\text{odrasli}} = 4,30$),
- ~ (T6) ljubezen temelji na popolni iskrenosti ($M_{\text{mladostniki}} = 4,23$; $M_{\text{odrasli}} = 4,34$),
- ~ (T2) spolnost je v pravi ljubezni zelo dobra ($M_{\text{mladostniki}} = 3,63$; $M_{\text{odrasli}} = 3,92$).

3 najnižje ocenjena osebna pojmovanja o ljubezni so:

- ~ (T1) vsaka prava ljubezen pomeni večno zaljubljenost ($M_{\text{mladostniki}} = 2,36$; $M_{\text{odrasli}} = 2,53$),
- ~ (T 14) pri pravi ljubezni je nujno, da partner vedno misli na ljubljeno osebo ($M_{\text{mladostniki}} = 2,27$; $M_{\text{odrasli}} = 2,59$),
- ~ T(16) vsak pojav ravnodušnosti do partnerja je znak prenehanja ljubezni ($M_{\text{mladostniki}} = 2,20$; $M_{\text{odrasli}} = 2,08$).

Odgovori na trditve o ljubezni so zbrani v Tabeli 2.

Tabela 2: Povprečne vrednosti, standardni odkloni in deleži mladostnikov in odraslih za vsako trditve o ljubezni

<i>Stopnja strinjanja</i>		1	2	3	4	5	M	SD
<i>Trditve</i>								
1. Vsaka prava ljubezen pomeni večno zaljubljenost.	<i>m</i>	27,72	26,73	29,70	13,86	1,98	2,36	1,09
	<i>o</i>	26,37	19,78	34,07	14,29	5,49	2,53	1,19
2. V pravi ljubezni je spolnost zelo dobra.	<i>m</i>	0,99	9,90	31,68	39,60	17,82	3,63	0,92
	<i>o</i>	3,30	3,30	24,18	36,26	32,97	3,92	1,00
3. Prava ljubezen traja do konca življenja.	<i>m</i>	13,86	12,87	26,71	23,76	20,79	3,25	1,31
	<i>o</i>	9,89	14,29	29,67	23,08	23,08	3,35	1,26
4. Prava ljubezen je nenehno izkazovanje pozornosti partnerju.	<i>m</i>	15,84	18,81	29,70	27,72	7,92	2,93	1,19
	<i>o</i>	10,99	16,48	31,87	27,47	13,19	3,15	1,18
5. Prava ljubezen je popolno predajanje drugemu.	<i>m</i>	12,87	10,89	20,79	33,66	21,78	3,41	1,30
	<i>o</i>	10,99	9,89	25,27	35,16	18,68	3,41	1,22
6. Prava ljubezen temelji na popolni iskrenosti.	<i>m</i>	2,97	4,95	9,90	30,69	51,49	4,23	1,02
	<i>o</i>	2,20	3,30	13,19	20,88	60,44	4,34	0,98
7. V življenju je mogoče resnično ljubiti le enega partnerja.	<i>m</i>	31,68	19,80	21,78	12,87	13,86	2,57	1,41
	<i>o</i>	32,97	21,98	25,27	10,99	8,79	2,41	1,29
8. Čim večja je ljubezen, tem večje je ljubosumje.	<i>m</i>	31,68	17,82	31,68	11,88	6,93	2,45	1,25
	<i>o</i>	45,05	23,08	25,27	4,40	2,20	1,96	1,04
9. Ljubezen se vedno začne z zaljubljenostjo.	<i>m</i>	11,88	9,90	34,65	20,79	22,77	3,33	1,27
	<i>o</i>	12,09	7,69	32,97	24,18	23,08	3,38	1,26
10. Prava ljubezen se ljubljene osebi dokazuje z žrtvovanjem samega sebe.	<i>m</i>	27,72	18,81	25,74	21,78	5,94	2,59	1,27
	<i>o</i>	37,36	18,68	21,98	16,48	5,49	2,34	1,28
11. Prava ljubezen je popolno predajanje sebe ljubljene osebi.	<i>m</i>	16,83	17,82	23,76	28,71	12,87	3,03	1,29
	<i>o</i>	18,68	14,29	24,18	29,67	13,19	3,04	1,32
12. Hkrati se ne da ljubiti dveh partnerjev.	<i>m</i>	8,91	13,86	21,78	26,73	28,71	3,52	1,29
	<i>o</i>	13,19	13,19	16,48	26,37	30,77	3,48	1,39
13. Le kadar sem ljubljena/a, čutim, da sem kot oseba resnično vredna/a.	<i>m</i>	27,72	20,79	26,73	13,86	10,89	2,59	1,32
	<i>o</i>	26,37	23,08	25,27	15,38	9,89	2,59	1,30
14. Pri pravi ljubezni je nujno, da partner vedno misli na ljubljeno osebo.	<i>m</i>	29,70	20,79	31,68	12,87	4,95	2,27	1,19
	<i>o</i>	31,87	21,98	26,37	16,48	3,30	2,59	1,19
15. Pri pravi ljubezni je nujno, da partner ve, kaj ljubljena oseba misli ali si želi.	<i>m</i>	14,85	18,81	28,71	31,68	5,94	2,95	1,16
	<i>o</i>	16,48	17,58	34,07	24,18	7,69	2,89	1,18

Stopnja strinjanja		1	2	3	4	5	M	SD
Trditve								
16. Vsak pojav ravnodušnosti do partnerja, je znak prenehanja ljubezni.	<i>m</i>	31,68	33,66	22,77	6,93	4,95	2,20	1,12
	<i>o</i>	41,76	23,08	25,27	5,49	4,40	2,08	1,14
17. Če te partner resnično ljubi, te bo sprejel takšnega, kakršen si.	<i>m</i>	0,99	1,98	8,91	31,68	56,44	4,41	0,82
	<i>o</i>	3,30	3,30	9,89	27,47	56,04	4,30	1,01
18. Ljubosumje je pogosto znak, da partnerja zares ljubimo.	<i>m</i>	22,77	16,83	29,70	21,78	8,91	2,77	1,27
	<i>o</i>	30,77	18,68	31,87	15,38	3,30	2,41	1,17
19. V ljubezni postaneš od partnerja odvisen.	<i>m</i>	15,84	23,76	24,75	24,75	10,89	2,91	1,25
	<i>o</i>	27,47	19,78	26,37	21,98	4,40	2,56	1,23
20. Ljubosumje je znak strahu pred izgubo ljubljene osebe.	<i>m</i>	0,00	6,93	19,80	36,63	36,63	4,03	0,92
	<i>o</i>	6,59	15,38	23,08	29,67	25,27	3,52	1,21
21. Če partnerja resnično ljubimo, smo se pripravljene spremeniti po njegovih pričakovanjih.	<i>m</i>	19,80	20,79	33,66	15,84	9,90	2,75	1,22
	<i>o</i>	30,77	24,18	30,77	7,69	6,59	2,35	1,19

Opombe: *M* = povprečna vrednost strinjanja s trditvami o ljubezni (ocenjevalna od 1-5, pri čemer 1 pomeni, da trditev »sploh ne drži«, 2 »redko drži«, 3 »včasih drži, včasih ne drži«, 4 »pogosto drži, 5 »povsem drži«); *SD* = standardni odklon, *m* = mladostniki; *o* = odrasli.

Iz rezultatov pri posameznih postavkah, ki so vezane na osebna pojmovanja o ljubezni, je razvidno, da so mladostniki oz. odrasli najvišje povprečne vrednosti (»povsem drži« in »pogosto drži«) dosegli pri dveh trditvah

- (T17) če te partner resnično ljubi, te bo sprejel takšnega, kakršen si ($M_{\text{mladostniki}} = 4,41$; $M_{\text{odrasli}} = 4,30$) ter
- (T6) prava ljubezen temelji na popolni iskrenosti ($M_{\text{mladostniki}} = 4,23$; $M_{\text{odrasli}} = 4,34$).
- (T20) ljubosumje je znak strahu pred izgubo ljubljene osebe ($M_{\text{mladostniki}} = 4,03$).

Glede na stopnjo strinjanja (velikost povprečnih vrednosti) zgoraj omenjenim trditvam sledijo naslednje:

- (T2) spolnost je v pravi ljubezni zelo dobra ($M_{\text{mladostniki}} = 3,63$; $M_{\text{odrasli}} = 3,92$),
- (T20) ljubosumje je znak strahu pred izgubo ljubljene osebe ($M_{\text{odrasli}} = 3,52$),
- (T12) hkrati se ne da ljubiti dveh partnerjev ($M_{\text{mladostniki}} = 3,52$; $M_{\text{odrasli}} = 3,48$),
- (T5) prava ljubezen je popolno predajanje drugemu ($M_{\text{mladostniki}} = 3,41$; $M_{\text{odrasli}} = 3,41$),
- (T9) ljubezen se vedno začne z zaljubljenostjo ($M_{\text{mladostniki}} = 3,33$; $M_{\text{odrasli}} = 3,38$),

- (T3) prava ljubezen traja do konca življenja ($M_{\text{mladostniki}} = 3,25$; $M_{\text{odrasli}} = 3,35$),
- (T15) pri pravi ljubezni je nujno, da partner ve, kaj ljubljena oseba misli ali si želi ($M_{\text{mladostniki}} = 2,95$; $M_{\text{odrasli}} = 2,89$),
- (T4) nenehno izkazovanje partnerju je odsev prave ljubezni ($M_{\text{mladostniki}} = 2,93$; $M_{\text{odrasli}} = 3,15$),
- (T19) v ljubezni postaneš od partnerja odvisen ($M_{\text{mladostniki}} = 2,91$; $M_{\text{odrasli}} = 2,56$),
- (T18) ljubosumje je pogosto znak, da partnerja zares ljubimo ($M_{\text{mladostniki}} = 2,77$; $M_{\text{odrasli}} = 2,41$),
- (T21) če partnerja resnično ljubimo smo se pripravljene spremeniti po njegovih pričakovanjih ($M_{\text{mladostniki}} = 2,75$; $M_{\text{odrasli}} = 2,35$),
- (T10) prava ljubezen se ljubljene osebi dokazuje z žrtvovanjem samega sebe ($M_{\text{mladostniki}} = 2,59$; $M_{\text{odrasli}} = 2,34$),
- (T13) le kadar sem ljubljena/a sem resnično vredna/a ($M_{\text{mladostniki}} = 2,59$; $M_{\text{odrasli}} = 2,59$),
- (T7) v življenju je mogoče ljubiti le enega partnerja ($M_{\text{mladostniki}} = 2,57$; $M_{\text{odrasli}} = 2,41$),
- (T8) čim večja je ljubezen, tem večje je ljubosumje ($M_{\text{mladostniki}} = 2,45$; $M_{\text{odrasli}} = 1,96$),
- (T1) vsaka prava ljubezen pomeni večno zaljubljenost ($M_{\text{mladostniki}} = 2,36$; $M_{\text{odrasli}} = 2,53$),
- (T14) pri pravi ljubezni je nujno, da partner vedno misli na ljubljeno osebo ($M_{\text{mladostniki}} = 2,27$; $M_{\text{odrasli}} = 2,59$),
- (T16) vsak pojav ravnodušnosti do partnerja je znak prenehanja ljubezni ($M_{\text{mladostniki}} = 2,20$; $M_{\text{odrasli}} = 2,08$).

V nadaljevanju bom podrobneje predstavila rezultate osebnih pojmovanj mladostnikov in odraslih o ljubezni glede na skupine deležev odgovorov na posamezna vprašanja. Rezultate bom predstavila glede na to, ali so se udeleženci **pretežno strinjali** (sešteti deleži odgovorov za »pogosto drži« in »povsem drži«) s posamezno postavko ali se s posamezno postavko **pretežno niso strinjali** (sešteti deleži odgovorov »sploh ne drži« in »delno ne drži«).

Iz Tabele 2 je razvidno, da se mladostniki oz. odrasli najpogosteje **niso strinjali** s trditvami:

- (T16) da je vsak pojav ravnodušnosti do partnerja znak prenehanja ljubezni ($\%_{\text{mladostniki}} = 65,34$ %, $\%_{\text{odrasli}} = 64,84$ %),

- (T1) da vsaka ljubezen pomeni večno zaljubljenost (%mladostniki = 54,45 % , %odrasli = 46,15 %),
- (T7) da v življenju ni mogoče ljubiti več kot enega partnerja (%mladostniki = 51,48 % , %odrasli = 54,98 %),
- (T14) da pri pravi ljubezni partner vedno misli na ljubljeno osebo (%mladostniki = 50,49 % , %odrasli = 53,85 %),
- (T8) da je večje ljubosumje znak večje ljubezni (%mladostniki = 49,5 % , %odrasli = 68,13 %),
- (T13) da le ob ljubljenosti doživljamo, da smo vredni (%mladostniki = 48,51 % , %odrasli = 49,45 %),
- (T10) da se »prava« ljubezen dokazuje z žrtvovanjem sebe (%mladostniki = 46,53 % , %odrasli = 56,04 %),
- (T21) če partnerja resnično ljubimo, smo se pripravljene spremeniti po njegovih pričakovanjih (%mladostniki = 40,59 % , %odrasli = 54,95 %).

Prav tako deleži odgovorov kažejo, da so se mladostniki oz. odrasli v največjem deležu **pretežno strinjali** s trditvami:

- (T17) če te partner resnično ljubi, te bo sprejel takšnega, kot si (%mladostniki = 88,12 % , %odrasli = 83,15 %),
- (T6) da prava ljubezen temelji na popolni iskrenosti (%mladostniki = 82,18 % , %odrasli = 81,32 %),
- (T29) da je ljubosumje znak strahu pred izgubo ljubljene osebe (%mladostniki = 73,26 % , %odrasli = 54,94 %),
- (T2) da v pravi ljubezni spolnost ni vedno dobra (%mladostniki = 57,42 % , %odrasli = 69,23 %),
- (T5) da je prava ljubezen popolno predajanje drugemu (%mladostniki = 55,44 % , %odrasli = 53,84 %),
- (T12) da se hkrati ne da ljubiti dveh partnerjev (%mladostniki = 55,44 % , %odrasli = 57,14 %),
- (T3) da prava ljubezen traja do konca življenja (%mladostniki = 44,55 % , %odrasli = 46,16 %),
- (T9) da se ljubezen vedno začne z zaljubljenostjo (%mladostniki = 43,56 % , %odrasli = 47,26 %),
- (T11) da je prava ljubezen popolno predajanje sebe ljubljene osebi (%mladostniki = 41,58 % , %odrasli = 42,86 %),
- (T4) da je prava ljubezen nenehno izkazovanje pozornosti (%mladostniki = 35,64 % , %odrasli = 40,66 %).

Pri treh postavkah se deleži odgovorov enakomerno kažejo na **obeh polih odgovorov**, tj. tako na polu pretežnega nestrinjanja (skupni delež odgovorov »sploh ne drži« in »delno ne drži«) kot na polu pretežnega strinjanja (sešteti deleži odgovorov za »pogosto drži« in »povsem drži«). Pri postavki, da je *pri pravi ljubezni nujno, da partner ve, kaj ljubljena oseba misli ali si želi* (T15), se 33,66 % mladostnikov in 34,06 % odraslih pretežno ni strinjalo s trditvijo, z omenjeno trditvijo pa se je pretežno strinjalo 37,62 % mladostnikov in 31,87 % odraslih.

Prav tako se je pri postavki, da je *ljubosumje pogosto znak partnerjeve ljubezni* (T18) pokazal razmeroma velik delež odgovorov, s katerimi so mladostniki oz. odrasli izražali pretežno nestrinjanje, tj. 39,60 % mladostnikov in 49,45 % odraslih, čeprav se je 30,69 % mladostnikov in 18,68 % odraslih z odgovorom pretežno strinjalo.

Pri postavki, da *v ljubezni postaneš odvisen od partnerja* (T19) je 35,64 % mladostnikov in 26,38 % odraslih odgovorilo v smeri strinjanja, nestrinjanje pa se je pokazalo pri 38,60 % mladostnikov in pri 47,25 % odraslih.

Iz rezultatov je razvidno, da na ekstremnih polih najdemo približno isto število mladostnikov in odraslih. Na podlagi vidne enakomerne razpršenosti rezultatov obeh starostnih skupin lahko ugotovim, da na osebna pojmovanja, kaj si partner misli in želi, o povezovanju ljubosumja in prave ljubezni ter o odvisnosti od partnerja, starost nima velikega vpliva. Predvidevam pa, da obstaja vpliv preteklih izkušenj na osebna pojmovanja.

Pred obdelavo podatkov sem predvidevala, da bodo zaradi pomanjkanja izkušenj in še ne dokončno izoblikovanih pojmovanj o »pravi« ljubezni v obdobju mladostništva izkrivljene predstave pri mlajših prisotne v precej večji meri kot pri odraslih. To se je izkazalo za resnično pri 11 trditvah:

- ~ *v življenju je mogoče ljubiti le enega partnerja,*
- ~ *čim večja je ljubezen tem večje je ljubosumje,*
- ~ *prava ljubezen se ljubljeni osebi dokazuje z žrtvovanjem samega sebe,*
- ~ *hkrati se ne da ljubiti dveh partnerjev,*
- ~ *pri pravi ljubezni je nujno, da partner ve, kaj ljubljena oseba misli ali si želi,*
- ~ *vsak pojav ravnodušnosti je znak prenehanja ljubezni,*
- ~ *ljubosumje je pogosto znak, da partnerja resnično ljubimo,*

- ~ če te partner ljubi te bo sprejel takšnega, kakršen si,
- ~ v ljubezni postaneš od partnerja odvisen,
- ~ ljubosumje je znak strahu pred izgubo ljubljene osebe,
- ~ če partnerja resnično ljubimo, smo se pripravljene spremeniti po njegovih pričakovanjih (glej Tabela 2).

Številna omenjena osebna pojmovanja lahko v ljubezenske odnose prinesejo težave, zato je nujno in zelo pomembno zavedanje, da so le-ta napačna osnova, na podlagi katere si posamezniki iščemo in izbiramo svojega partnerja ter da bo oseba tujo ljubezen prepoznala samo takrat, kadar se ujema z njenimi pričakovanji (Milivojević, 2009). Moja sklepanja o manjši prisotnosti nerealnih predstav pri odraslih so bila pravilna, vendar so osebna pojmovanja prisotna tudi pri odraslih. Odrasli so ob predpostavki, da govorimo o pravi ljubezni prepričani v obstoj večne zaljubljenosti, v zaljubljenost kot fazo, ki mora biti prisotna, da se prava ljubezen razvije, v dobro spolnost, v obstoj prave ljubezni do konca življenja, v popolno iskrenost in v to, da je v pravi ljubezni nujno, da partner vedno misli na ljubljeno osebo.

Iz rezultatov je razvidno, da so pri odraslih trditve *vsaka prava ljubezen pomeni večno zaljubljenost, ljubezen se vedno začne z zaljubljenostjo ter prava ljubezen je nenehno izkazovanje pozornosti partnerju* prisotne bolj kot pri mladostnikih. Takih rezultatov pri odraslih zagotovo nisem pričakovala, saj sem sklepala, da imajo trajnejše odnose, v katerih so imeli priložnost občutiti, da je zaljubljenost čustvo, ki je minljivo ter da je nenehna pozornost prej merilo za omejevanje, nadziranje kot za konstruktivno partnersko ljubezen.

Vendar pa je na tem mestu pomembno omeniti, da so prepričanja, zajeta v mojem diplomskem delu, pogosto oz. Milivojević (prav tam) pravi, da je v normalni populaciji v povprečju do 7 do 15 takih prepričanj. Če ima posameznik 7 ali manj kot 7 omenjenih prepričanj, potem je njegovo stališče do ljubezni zelo zdravo. Če jih ima več kot 15 pa mora temeljito preveriti svoj sistem predstav o ljubezni.

Skrajne predstave o ljubezni lahko opišemo z besedami, lahko pa jih nakažemo tudi s svojimi dejanji. To so predstave, ki so v odnosu vseskozi prisotne in močno vplivajo na naš odnos. Rezultat prisotnosti skrajnih predstav je lahko občasen ali stalen dvoboj med partnerjema, kdo bo koga prisilil, da dokaže svojo ljubezen.

Predstave, da *je v pravi ljubezni spolnost zelo dobra, da je iskrenosti tista, ki nakazuje na pravo ljubezen, da je vedenje o mislih in željah partnerja nujno ter da je sprejetje partnerja in njegovih lastnosti odsev prave ljubezni*, so bile najbolj ekstremno ocenjene izmed vseh 21 trditev. Strinjam se z ugotovitvijo Milivojevića (prav tam), da se ravno zaradi takšnih predstav partnerja čutita neljubljena, začneta dvomiti o ljubezni, posledično pa drug od drugega zahtevata dokaz ljubezni, kar lahko privede do konfliktov in posledično tudi do končanja partnerskega odnosa.

9.2 IZKUŠNJE MLADOSTNIKOV IN ODRASLIH NA PODROČJU LJUBEZNI

V okviru drugem raziskovalnega vprašanja me je zanimalo, kakšne so razlike med mladostniki in odraslimi v osebnih izkušnjah na področju ljubezni. Izkušnje na področju ljubezni sem pri mladostnikih in odraslih ugotavljala na osnovi 17 trditev, ki so jih ocenjevali na 5 stopenjski ocenjevalni lestvici, pri čemer je ocena 1 pomenila, da trditev »sploh ne drži«, 2, da »redko drži«, 3, da »včasih drži, včasih ne drži«, 4, da pogosto drži in ocena 5, da trditev »povsem drži«.

3 najvišje ocenjene osebne izkušnje na področju ljubezni so:

- (T12) *ko je partner slabe volje, ga poskušam razveseliti* ($M_{\text{mladostniki}} = 4,38$; $M_{\text{odrasli}} = 4,38$).
- (T11) *v ljubezenskem odnosu doživljam občutke izpolnjenosti* ($M_{\text{mladostniki}} = 4,07$),
- (T13) *partnerju popolnoma zaupam v vseh stvareh* ($M_{\text{mladostniki}} = 4,05$; $M_{\text{odrasli}} = 4,14$),

3 najnižje ocenjene osebne izkušnje na področju ljubezni so:

- (T4) *od partnerja običajno pričakujem, da spremeni večino tistih lastnosti, ki mi pri njem niso všeč* ($M_{\text{mladostniki}} = 2,14$; $M_{\text{odrasli}} = 1,92$),
- (T3) *ko zaljubljenost v odnosu mine, partnerski odnos običajno prekinem* ($M_{\text{mladostniki}} = 2,10$; $M_{\text{odrasli}} = 1,92$).
- (T9) *partner so do mene pogosto vede neprimerno* ($M_{\text{mladostniki}} = 1,82$; $M_{\text{odrasli}} = 1,77$).

V Tabeli 3 bom predstavila povprečne vrednosti, standardne odklone in deleže strinjanja s trditvami glede izkušenj na področju ljubezni pri mladostnikih in odraslih.

Tabela 3: Povprečne vrednosti, standardni odkloni in deleži mladostnikov in odraslih, za vsako trditev o izkušnjah na področju ljubezni

<i>Stopnja strinjanja</i>		1	2	3	4	5	M	SD
<i>Trditve</i>								
1. Na partnerja sem večkrat ljubosumen/a.	<i>m</i>	15,84	26,73	39,60	11,88	5,94	2,65	1,23
	<i>o</i>	23,08	36,26	29,67	7,69	3,30	2,32	1,18
2. Na splošno sem s spolnostjo v partnerskem odnosu zadovoljen/na.	<i>m</i>	2,00	8,00	15,00	43,00	32,00	3,95	0,99
	<i>o</i>	4,40	4,40	19,78	40,66	30,77	3,89	1,04
3. Ko zaljubljenost v odnosu mine, partnerski odnos običajno prekinem.	<i>m</i>	46,46	16,16	24,24	8,08	4,04	2,10	1,25
	<i>o</i>	50,00	21,59	19,32	4,55	4,55	1,92	1,14
4. Od partnerja običajno pričakujem, da spremeni večino tistih lastnosti, ki mi pri njem niso všeč.	<i>m</i>	29,70	37,62	23,76	6,93	1,98	2,14	0,99
	<i>o</i>	35,16	40,66	20,88	3,30	0,00	1,92	0,83
5. Običajno se je partner, ki me ljubi, zame pripravljen odreči mnogim stvarem.	<i>m</i>	14,85	21,78	41,58	13,86	7,92	2,78	1,11
	<i>o</i>	19,78	24,18	45,05	8,79	2,20	2,49	0,98
6. S partnerjem o večini stvareh razmišljava zelo podobno.	<i>m</i>	2,97	8,91	42,57	36,63	8,91	3,40	0,88
	<i>o</i>	4,40	5,49	36,26	39,56	14,29	3,54	0,96
7. Zaradi partnerja se pogosto odrekam stvarem, ki mi veliko pomenijo.	<i>m</i>	24,75	31,68	29,70	13,87	0,99	2,34	1,02
	<i>o</i>	23,08	36,26	34,07	4,40	2,20	2,26	0,94
8. Kljub temu da se partner do mene vede neprimerno, ga ljubim.	<i>m</i>	27,00	25,00	26,00	17,00	50,00	2,48	1,20
	<i>o</i>	40,00	21,11	20,00	11,11	7,78	2,26	1,30
9. Partner so do mene pogosto vede neprimerno.	<i>m</i>	47,52	30,69	13,86	7,92	00,00	1,82	0,95
	<i>o</i>	56,67	21,11	12,22	8,89	1,11	1,77	1,05
10. Trudim se spremeniti tiste partnerjeve lastnosti, ki pri njem niso najboljše.	<i>m</i>	13,00	31,00	32,00	16,00	8,00	2,75	1,12
	<i>o</i>	19,78	28,57	32,97	10,99	7,69	2,58	1,16
11. V ljubezenskem odnosu doživljam občutke izpolnjenosti.	<i>m</i>	0,00	3,96	17,82	45,54	32,67	4,07	0,82
	<i>o</i>	2,22	3,33	24,44	42,22	27,78	3,90	0,93
12. Ko je partner slabe volje, ga poskušam razveseliti.	<i>m</i>	0,99	1,98	9,90	32,67	54,46	4,38	0,82
	<i>o</i>	0,00	0,00	12,09	37,36	50,55	4,38	0,70
13. Partnerju popolnoma zaupam v vseh stvareh.	<i>m</i>	0,99	0,99	25,74	36,63	35,64	4,05	0,87
	<i>o</i>	1,10	1,10	18,68	40,66	38,46	4,14	0,84
14. Partnerju odpuščam vse njegove napake.	<i>m</i>	3,96	9,90	39,60	29,70	16,83	3,46	1,01
	<i>o</i>	4,40	12,09	35,16	31,87	16,48	3,44	1,05

Stopnja strinjanja		1	2	3	4	5	M	SD
Trditve								
15. Za partnerja sem pripravljen/a narediti skoraj vse.	m	5,94	9,90	32,67	30,69	20,79	3,50	1,11
	o	1,10	10,99	31,87	35,16	20,88	3,64	0,97
16. Z partnerjem preživim večino svojega prostega časa.	m	8,91	7,92	35,64	37,62	9,90	3,32	1,06
	o	4,40	5,49	30,77	34,07	25,27	3,70	1,06
17. Moje vedenje je pogosto vzrok za partnerjevo slabo voljo.	m	16,83	34,65	28,71	18,81	0,99	2,52	1,02
	o	19,78	36,26	30,77	13,19	0,00	2,37	0,95

Opombe: M = povprečna vrednost strinjanja s trditvami o ljubezni (ocenjevalna od 1-5, pri čemer 1 pomeni, da trditev »sploh ne drži«, 2 »redko drži«, 3 »včasih drži, včasih ne drži«, 4 »pogosto drži, 5 »povsem drži«); SD = standardni odklon, m = mladostniki, o = odrasli.

Glede na stopnjo strinjanja (velikost povprečnih vrednosti) si trditve sledijo takole:

- (T12) ko je partner slabe volje, ga poskušam razveseliti ($M_{\text{mladostniki}} = 4,38$; $M_{\text{odrasli}} = 4,38$).
- (T13) partnerju popolnoma zaupam v vseh stvareh ($M_{\text{mladostniki}} = 4,05$; $M_{\text{odrasli}} = 4,14$),
- (T11) v ljubezenskem odnosu doživljam občutke izpolnjenosti ($M_{\text{mladostniki}} = 4,07$),
- (T2) na splošno sem s spolnostjo v partnerskem odnosu zadovoljen/na ($M_{\text{mladostniki}} = 3,95$; $M_{\text{odrasli}} = 3,89$),
- (T11) v ljubezenskem odnosu doživljam občutke izpolnjenosti ($M_{\text{odrasli}} = 3,90$),
- (T15) za partnerja sem pripravljen/a narediti skoraj vse ($M_{\text{mladostniki}} = 3,50$; $M_{\text{odrasli}} = 3,64$),
- (T14) partnerju odpuščam vse njegove napake ($M_{\text{mladostniki}} = 3,46$; $M_{\text{odrasli}} = 3,44$),
- (T6) s partnerjem o večini stvareh razmišljava zelo podobno ($M_{\text{mladostniki}} = 3,40$; $M_{\text{odrasli}} = 3,54$),
- (T16) s partnerjem preživim večino prostega časa ($M_{\text{mladostniki}} = 3,32$; $M_{\text{odrasli}} = 3,70$),
- (T5) običajno se je partner, ki me ljubi, zame pripravljen odreči mnogim stvarim ($M_{\text{mladostniki}} = 2,78$; $M_{\text{odrasli}} = 2,49$),
- (T10) trudim se spremeniti tiste partnerjeve lastnosti, ki pri njem niso najboljše ($M_{\text{mladostniki}} = 2,75$; $M_{\text{odrasli}} = 2,58$),
- (T1) na partnerja sem večkrat ljubosumen/a ($M_{\text{mladostniki}} = 2,65$; $M_{\text{odrasli}} = 2,32$),
- (T8) kljub temu, da se partner do mene vede neprimerno, ga ljubim ($M_{\text{mladostniki}} = 2,48$; $M_{\text{odrasli}} = 2,26$),

- (T17) *moje vedenje je pogosto vzrok za partnerjevo slabo voljo* ($M_{\text{mladostniki}} = 2,52$; $M_{\text{odrasli}} = 2,37$),
- (T7) *zaradi partnerja se pogosto odrekam stvarjem, ki mi veliko pomenijo* ($M_{\text{mladostniki}} = 2,34$; $M_{\text{odrasli}} = 2,26$),
- (T4) *od partnerja običajno pričakujem, da spremeni večino tistih lastnosti, ki mi pri njem niso všeč* ($M_{\text{mladostniki}} = 2,14$; $M_{\text{odrasli}} = 1,92$),
- (T3) *ko zaljubljenost v odnosu mine, partnerski odnos običajno prekinem* ($M_{\text{mladostniki}} = 2,10$; $M_{\text{odrasli}} = 1,92$),
- (T9) *partner so do mene pogosto vede neprimerno* ($M_{\text{mladostniki}} = 1,82$; $M_{\text{odrasli}} = 1,77$),

Iz predpostavk, ki so zapisane v tabeli 3 vidimo, da so mladostniki kar pri 13 trditvah dosegli višje povprečne vrednosti kot odrasli.

V nadaljevanju bom podrobneje predstavila rezultate o izkušnjah na področju ljubezni pri mladostnikih in odraslih na osnovi dobljenih deležev odgovorov, ki smo jih dobili pri vsaki od vključenih trditvev. Rezultate bom predstavila glede na to, ali so se udeleženci pretežno strinjali (»pogosto drži« in »povsem drži«) s posamezno postavko ali se s posamezno postavko pretežno niso strinjali (»sploh ne drži« in »delno ne drži«).

Iz Tabele 3 je razvidno, da se mladostniki oz. odrasli najpogosteje **pretežno niso strinjali** s trditvami:

- (T9) *partner so do mene pogosto vede neprimerno* ($\%_{\text{mladostniki}} = 78,21\%$, $\%_{\text{odrasli}} = 77,78\%$),
- (T4) *od partnerja običajno pričakujem, da spremeni večino tistih lastnosti, ki mi pri njem niso všeč* ($\%_{\text{mladostniki}} = 67,32\%$; $\%_{\text{odrasli}} = 75,82\%$),
- (T3) *ko zaljubljenost v odnosu mine, partnerski odnos običajno prekinem* ($\%_{\text{mladostniki}} = 62,62\%$; $\%_{\text{odrasli}} = 71,59\%$),
- (T7) *zaradi partnerja se pogosto odrekam stvarjem, ki mi veliko pomenijo* ($\%_{\text{mladostniki}} = 56,43\%$; $\%_{\text{odrasli}} = 59,34\%$),
- (T8) *kljub temu da se partner do mene vede neprimerno, ga ljubim* ($\%_{\text{mladostniki}} = 52,00\%$; $\%_{\text{odrasli}} = 61,11\%$),

- (T17) moje vedenje je pogosto vzrok za partnerjevo slabo voljo ($\%_{\text{mladostniki}} = 51,48\%$; $\%_{\text{odrasli}} = 56,04\%$).
- (T10) trudim se spremeniti tiste partnerjeve lastnosti, ki pri njem niso najboljše ($\%_{\text{mladostniki}} = 44,00\%$; $\%_{\text{odrasli}} = 48,35\%$),
- (T1) na partnerja sem večkrat ljubosumen/a ($\%_{\text{mladostniki}} = 42,7\%$; $\%_{\text{odrasli}} = 59,34\%$),
- (T5) običajno se je partner, ki me ljubi, zame pripravljen odreči mnogim stvarim ($\%_{\text{mladostniki}} = 36,63\%$; $\%_{\text{odrasli}} = 43,96\%$).

Prav tako deleži odgovorov kažejo, da so se mladostniki oz. odrasli v največjem deležu **pretežno strinjali** (skupni deleži »pogosto drži«, »povsem drži«):

- (T12) ko je partner slabe volje, ga poskušam razveseliti ($\%_{\text{mladostniki}} = 87,13\%$; $\%_{\text{odrasli}} = 87,91\%$),
- (T11) v ljubezenskem odnosu doživljam občutke izpolnjenosti ($\%_{\text{mladostniki}} = 78,21\%$; $\%_{\text{odrasli}} = 70,00\%$),
- (T2) na splošno sem s spolnostjo v partnerskem odnosu zadovoljen/na ($\%_{\text{mladostniki}} = 75,00\%$; $\%_{\text{odrasli}} = 71,43\%$),
- (T13) partnerju popolnoma zaupam v vseh stvareh ($\%_{\text{mladostniki}} = 72,27\%$; $\%_{\text{odrasli}} = 79,12\%$),
- (T15) za partnerja sem pripravljen/a narediti skoraj vse ($\%_{\text{mladostniki}} = 51,48\%$; $\%_{\text{odrasli}} = 56,04\%$),
- (T16) s partnerjem preživim večino svojega prostega časa ($\%_{\text{mladostniki}} = 47,52\%$; $\%_{\text{odrasli}} = 59,34\%$),
- (T14) partnerju odpuščam vse njegove napake ($\%_{\text{mladostniki}} = 46,53\%$; $\%_{\text{odrasli}} = 48,71\%$).

Odrasli so pri 4 trditvah svoje izkušnje na področju ljubezni ocenili višje kot mladostniki:

- ~ s partnerjem o večini stvari razmišlja podobno ($M_{\text{mladostniki}} = 3,40$; $M_{\text{odrasli}} = 3,54$)
- ~ partnerju popolnoma zaupam ($M_{\text{mladostniki}} = 4,05$; $M_{\text{odrasli}} = 4,14$),
- ~ za partnerja sem pripravljen narediti skoraj vse ($M_{\text{mladostniki}} = 3,50$; $M_{\text{odrasli}} = 3,64$),
- ~ z partnerjem preživim večino svojega prostega časa ($M_{\text{mladostniki}} = 3,32$; $M_{\text{odrasli}} = 3,70$).

Pri zgoraj omenjenih trditvah opazimo naslenje lastnosti: zaupanje, ustrežljivost in prilagodljivost partnerju, skupno preživljanje prostega časa ter razmišljanje in naravnost obeh partnerjev v približno isto smer. Menim, da so to lastnosti, ki potrebujejo čas, da se lahko razvijejo. V njihovem pravem pomenu se v kratkotrajnih razmerjih, ko partnerja šele spoznavamo, živimo ločeno, ko je čustvo zaljubljenosti še močno prisotno, še ne morejo izraziti. Ravno na podlagi takšnega sklepanja lahko zaključim, da so le-te bolj prisotne v trajnejših in zrelejših odnosih kot v kratkotrajnih. Le to je lahko razlog, da so povprečne ocene odraslih višje kot pri mladostnikih.

Skrajne vrednosti ocen izkušenj vseh anketirancev na področju ljubezni najdemo pri trditvah

- ~ *v ljubezenskem odnosu doživljam občutke izpolnjenosti* ($M = 4,00$) in
- ~ *ko je partner slabe volje ga poskušam razveseliti* ($M = 4,38$).

Ugotovitev, da anketiranci v partnerskem odnosu doživljajo občutke izpolnjenosti, je lahko na eni strani spodbudna, po drugi strani pa precej zaskrbljujoča. Če smo zaradi partnerskega odnosa srečnejši, potem govorimo o konstruktivni izpolnjenosti, če pa nam odnos predstavlja en in edini razlog za našo srečo in občutke izpolnjenosti, potem lahko ob prekinitvi le-tega nastanejo številne frustracije in govorimo o nekonstruktivni izpolnjenosti (Milivojević, 2009).

Zelo spodbuden pa je visok rezultat, da anketiranci za svojega partnerja v težkih trenutkih najdejo motivacijo in željo, da ga poskušajo svojega partnerja razveseliti. Pripravljenost priskočiti »na pomoč« ter partnerju nuditi podporo, ko mu je težko, je ena izmed bistvenih komponent, ki dva med seboj povezuje.

9.3 RAZLIKE V OSEBNIH POJMOVANJIH O LJUBEZNI PRI MLADOSTNIKI IN ODRASLIH

V prvi hipotezi (H1) sem predvidevala, da se osebna pojmovanja o ljubezni med dvema različno starima skupinama statistično pomembno razlikujejo. Mladostnike in odrasle sem po njihovih osebnih pojmovanjih spraševala v 21 trditvah. Prvo hipotezo sem preverjala s pomočjo t- preizkusa za neodvisne vzorce. Izračuni so prikazani v Tabeli 4.

V Tabeli 4 so prikazane vrednosti, ki nam pri vsaki posamezni trditvi - pojmovanju ljubezni, pokažejo srednje vrednosti (*M*), odstopanje od povprečja (*SD*), prikazani pa so tudi rezultati t- preizkusa, s katerim smo ugotavljali razlike med skupino mladostnikov in skupino odraslih. Mladostniki in odrasli so izbirali odgovore na 5-stopenjski ocenjevalni lestvici, pri čemer je ocena 1 pomenilo, da trditev »sploh ne drži«, 2, da »redko drži«, 3, da »včasih drži, včasih ne drži«, 4, da pogosto drži in ocena 5, da trditev »povsem drži«.

Tabela 4: Povprečne vrednosti, standardni odkloni in rezultati izračuna t-preizkusa med mladostniki in odraslimi glede osebnih pojmovanj o ljubezni

TRDITEV	STAROST	N	M	SD	t	G	p
1. Vsaka prava ljubezen pomeni večno zaljubljenost.	Mladostniki	101	2,36	1,09	-1,040	190	,300
	Odrasli	91	2,53	1,19			
2. V pravi ljubezni je spolnost zelo dobra.	Mladostniki	101	3,63	0,92	-2,072	190	,039
	Odrasli	91	3,92	1,00			
3. Prava ljubezen traja do konca življenja.	Mladostniki	101	3,25	1,31	-,561	190	,576
	Odrasli	91	3,35	1,26			
4. Prava ljubezen je nenehno izkazovanje pozornosti partnerju.	Mladostniki	101	2,93	1,19	-1,299	190	,195
	Odrasli	91	3,15	1,18			
5. Prava ljubezen je popolno predajanje drugemu.	Mladostniki	101	3,41	1,30	-0,004	190	,997
	Odrasli	91	3,41	1,22			
6. Prava ljubezen temelji na popolni iskrenosti.	Mladostniki	101	4,23	1,02	-,781	190	,436
	Odrasli	91	4,34	0,98			
7. V življenju je mogoče resnično ljubiti le enega partnerja.	Mladostniki	101	2,57	1,41	,856	190	,393
	Odrasli	91	2,41	1,29			
8. Čim večja je ljubezen, tem večje je ljubosumje.	Mladostniki	101	2,45	1,25	2,963	190	,003
	Odrasli	91	1,96	1,04			
9. Ljubezen se vedno začne z zaljubljenostjo.	Mladostniki	101	3,33	1,27	-,317	190	,992
	Odrasli	91	3,38	1,26			
10. Prava ljubezen se ljubljene osebi dokazuje z žrtvovanjem samega sebe.	Mladostniki	101	2,59	1,27	1,375	190	,803
	Odrasli	91	2,34	1,28			
11. Prava ljubezen je popolno predajanje sebe ljubljene osebi.	Mladostniki	101	3,03	1,29	-,076	190	,859
	Odrasli	91	3,04	1,32			
12. Hkrati se ne da ljubiti dveh partnerjev.	Mladostniki	101	3,52	1,29	,213	190	,282
	Odrasli	91	3,48	1,39			
13. Le kadar sem ljubljen/a, čutim, da sem kot oseba resnično vreden/a.	Mladostniki	101	2,59	1,32	,003	190	,864
	Odrasli	91	2,59	1,30			

<i>TRDITEV</i>	<i>STAROST</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>G</i>	<i>p</i>
14. Pri pravi ljubezni je nujno, da partner vedno misli na ljubljeno osebo.	Mladostniki	101	2,37	1,19	,304	190	,851
	Odrasli	91	2,59	1,19			
15. Pri pravi ljubezni je nujno, da partner ve, kaj ljubljena oseba misli ali si želi.	Mladostniki	101	2,95	1,16	,357	190	,993
	Odrasli	91	2,89	1,18			
16. Vsak pojav ravnodušnosti do partnerja je znak prenehanja ljubezni.	Mladostniki	101	2,20	1,12	,745	190	,652
	Odrasli	91	2,08	1,14			
17. Če te partner resnično ljubi, te bo sprejel takšnega, kakršen si.	Mladostniki	101	4,41	0,82	,831	190	,133
	Odrasli	91	4,30	1,01			
18. Ljubosumje je pogosto znak, da partnerja zares ljubimo.	Mladostniki	101	2,77	1,27	2,001	190	,669
	Odrasli	91	2,42	1,17			
19. V ljubezni postaneš od partnerja odvisen.	Mladostniki	101	2,91	1,25	1,954	190	,660
	Odrasli	91	2,56	1,23			
20. Ljubosumje je znak strahu pred izgubo ljubljene osebe.	Mladostniki	101	4,03	0,92	3,271	190	,001
	Odrasli	91	3,52	1,21			
21. Če partnerja resnično ljubimo, smo se pripravljene spremeniti po njegovih pričakovanjih.	Mladostniki	101	2,75	1,22	2,294	190	,023
	Odrasli	91	2,35	1,19			

Opombe: *N* = število anketirancev; *M* = povprečna vrednost strinjanja s trditvami o ljubezni (ocenjevalna od 1-5, pri čemer 1 pomeni, da trditev »sploh ne drži«, 2 »redko drži«, 3 »včasih drži, včasih ne drži«, 4 »pogosto drži, 5 »povsem drži«); *SD* = standardni odklon; *t* = vrednost *t*-preizkusa; *g* = stopnja prostosti; *p* = stopnja tveganja za napako. Odebeljeno = statistično pomembne razlike na $p \geq 0,05$.

Levenov preizkus je pri 19 trditvah pokazal enakost varianc med vključenima skupinama ($p > 0,05$). Pri 8 in 21 trditvi, pa varianci med skupinama nista bili enaki ($p < 0,05$).

T-preizkus je pokazal na statistično pomembne razlike v osebnih pojmovanjih med mladostniki in odraslimi pri 4 trditvah:

- v pravi ljubezni je spolnost zelo dobra,
- čim večja je ljubezen tem večje je ljubosumje,
- ljubosumje je znak strahu pred izgubo ljubljene osebe in
- če partnerja resnično ljubimo, smo se pripravljene spremeniti po njegovih pričakovanjih (glej tabelo 4).

Iz povprečnih vrednosti omenjenih rezultatov je razvidno, da **odrasli** ($M = 3,92$) pomembno **pogosteje** kot mladostniki ($M = 3,63$) verjamejo, da je (T2) *v pravi ljubezni spolnost zelo dobra*.

Za razliko od omenjenega pa **mladostniki pogosteje** kot odrasli verjamejo, da

- T(20) *da je ljubosumje znak strahu pred izgubo ljubljene osebe* ($M_{\text{mladostniki}} = 4,03$; $M_{\text{odrasli}} = 3,52$),
- T(21) *da smo se pripravljene spremeniti, če partnerja resnično ljubimo* ($M_{\text{mladostniki}} = 2,75$; $M_{\text{odrasli}} = 2,35$),
- T(8) *je ljubezen večja, čim večje je ljubosumje* ($M_{\text{mladostniki}} = 2,54$; $M_{\text{odrasli}} = 1,96$).

Pomembne razlike med mladostniki in odraslimi glede pojmovanj o ljubezni pa se niso pokazale pri 17 trditvah in sicer:

- ~ vsaka prava ljubezen pomeni večno zaljubljenost,
- ~ prava ljubezen traja do konca življenja,
- ~ prava ljubezen je nenehno izkazovanje pozornosti partnerju,
- ~ prava ljubezen je popolno predajanje drugemu,
- ~ prava ljubezen temelji na popolni iskrenosti,
- ~ v življenju je mogoče resnično ljubiti le enega partnerja,
- ~ ljubezen se vedno začne z zaljubljenostjo,
- ~ prava ljubezen se ljubljene osebi dokazuje z žrtvovanjem samega sebe,
- ~ prava ljubezen je popolno predajanje sebe ljubljene osebi,
- ~ hkrati se ne da ljubiti dveh partnerjev,

- ~ *le kadar sem ljubljen/a čutim, da sem kot oseba resnično vreden/a,*
- ~ *pri pravi ljubezni je nujno, da partner vedno misli na ljubljeno osebo,*
- ~ *pri pravi ljubezni je nujno, da partner ve, kaj ljubljena oseba misli ali si želi,*
- ~ *vsak pojav ravnodušnosti do partnerja, je znak prenehanja ljubezni,*
- ~ *če te partner resnično ljubi, te bo sprejel takšnega kakršen si,*
- ~ *v ljubezni postaneš od partnerja odvisen.*

To nazorno pokaže, da mladostniki in odrasli podobno ocenjujejo večino od navedenih pojmovanj o ljubezni.

Na podlagi dobljenih rezultatov, ki pri 17 od 21 pojmovanjih o ljubezni niso pokazali statistično pomembnih razlike med mladostniki in odraslimi, lahko zavrtnemo hipotezo glede pojmovanj o ljubezni pri omenjenih predstavah o ljubezni. Pri 4 trditvah pa so se pokazale statistično pomembne razlike med mladostniki in odraslimi in zanje hipotezo potrdim.

Da pri 17 trditvah glede osebnih pojmovanj o ljubezni rezultati niso pokazali pomembnih razlik med mladostniki in odraslimi, morda lahko razložimo s tem, da imajo mladostniki, vključeni v raziskavo (stari od 18 do 23 let) že izoblikovane določene predstave o ljubezni, ki so primerljive z mlajšimi odraslimi (starimi od 24 do 35). Možno pa je, da se pojmovanja o ljubezni tudi v zgodnji odraslosti še razvijajo in so zato bolj podobna pojmovanjem mladostnikov.

Skladno z dobljenimi rezultati, ki so pokazali, da odrasli pogosteje kot mladostniki verjamejo, da je spolnost v ljubezni zelo dobra, tudi podatki (Marjanovič Umek in Zupančič, 2004) kažejo, da posamezniki do zaključka mladostništva oblikujejo temeljne predstave o ljubezni, odnosih, partnerstvu. Posamezniki v omenjenem obdobju v odnosu s partnerjem postanejo bolj intimni, za partnerja želijo posameznika z oblikovanimi načrti za prihodnost ter takega, za katerega menijo, da bo zanesljiv stalni partner.

Odrasli so bili pogosteje kot mladostniki prepričani, da je spolnost v pravi ljubezni zelo dobra. Razlog za dobljene rezultate je lahko, da imajo odrasli, ki so že dalj časa v partnerskem odnosu bolj sproščene in bolj prijetne izkušnje s spolnostjo kot mladostniki, ki verjetno še nimajo izkušenj z dlje časa trajajočo partnersko zvezo. Morda zato v spolnosti niso tako sproščeni in s spolnostjo v

partnerstvu nimajo tako dobrih izkušenj kot odrasli. Po drugi strani pa ostaja odprto vprašanje, kako mladostniki razumejo pravo ljubezen in kako jo povezujejo s spolnostjo.

Mladostniki ($M = 2,45$) so bili pogosteje kot odrasli ($M = 1,96$) prepričani, da je *ljubezen čim večja tem večje je ljubosumje* in da je *ljubosumje znak strahu pred izgubo ljubljene osebe* ($M_{\text{mladostniki}} = 4,03$; $M_{\text{odrasli}} = 3,52$). Milivojević (2009) ljubosumje opiše kot vrsto strahu, da se bo ljubljena oseba usmerila k nekemu tretjemu in s tem ogrozila njuno ljubezen. Menim, da imajo mladostniki v primerjavi z odraslimi manj realne predstave o tem, da ljubosumje po navadi ni odraz ljubezni in da intenzivnost partnerske ljubezni zato ni pogojena s posameznikovim intenzivnim doživljanjem ljubosumja.

S trditvijo, *če partnerja resnično ljubimo, smo se pripravljene spremeniti po njegovih pričakovanjih* so se mladostniki ($M = 2,75$) strinjali bolj kot odrasli ($M = 2,35$). Eden od možnih razlogov za dobljene razlike je lahko, da se mladostniki spreminjajo precej več kot odrasli, saj še vedno iščejo, kako bi se v svetu znašli in se dobro prilagodili. Eden od možnih razlogov za tak rezultat pa je lahko tudi, da mladostniki v večji meri kot odrasli spremembe partnerja občutijo kot dokaz prave ljubezni.

9.4 RAZLIKE V OSEBNIH IZKUŠNJAH NA PODROČJU LJUBEZNI PRI MLADOSTNIKI IN ODRASLIH

V drugi hipotezi (H2) sem predvidevala, da se osebne izkušnje na področju ljubezni med dvema različno starima skupinama statistično pomembno razlikujeta. Mladostnike in odrasle sem po njihovih izkušnjah spraševala v 17 trditvah. Drugo hipotezo sem preverjala s pomočjo t- preizkusa za neodvisne vzorce. Izračuni so prikazani v tabeli 5.

V Tabeli 5 so razvidne vrednosti, ki nam pri vsaki posamezni trditvi o pojmovanju ljubezni pokažejo srednje vrednosti (*M*), odstopanje od povprečja (*SD*), prikazani pa so tudi rezultati t- preizkusa, s katerim smo ugotavljali razlike med skupino mladostnikov in skupino odraslih. Mladostniki in odrasli so izbirali odgovore na 5-stopenjski ocenjevalni lestvici, pri čemer je ocena 1 pomenila, da trditev »sploh ne drži«, 2, da »redko drži«, 3, da »včasih drži, včasih ne drži«, 4, da pogosto drži in 5, da trditev »povsem drži«.

Tabela 5: Povprečne vrednosti, standardni odkloni in izračun t-preizkusa med mladostniki in odraslimi glede osebnih izkušenj na področju ljubezni

<i>TRDITEV</i>	<i>STAROST</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>g</i>	<i>p</i>																																																																																																								
1. Na partnerja sem večkrat ljubosumen/a.	Mladostniki	101	2,65	1,23	2,210	190	,028																																																																																																								
	Odrasli	91	2,32	1,18				2. Na splošno sem s spolnostjo v partnerskem odnosu zadovoljen/na.	Mladostniki	101	3,95	0,99	,408	189	,683	Odrasli	91	3,89	1,04	3. Ko zaljubljenost v odnosu mine, partnerski odnos običajno prekinem.	Mladostniki	101	2,10	1,25	1,029	185	,305	Odrasli	91	1,92	1,14	4. Od partnerja običajno pričakujem, da spremeni večino tistih lastnosti, ki mi pri njem niso všeč.	Mladostniki	101	2,14	0,99	1,622	190	,106	Odrasli	91	1,92	0,83	5. Običajno se je partner, ki me ljubi, zame pripravljen odreči mnogim stvarem.	Mladostniki	101	2,78	1,11	1,893	190	,006	Odrasli	91	2,49	0,98	6. S partnerjem o večini stvari razmišljava zelo podobno.	Mladostniki	101	3,40	0,88	-1,071	190	,285	Odrasli	91	3,54	0,96	7. Zaradi partnerja se pogosto odrekam stvarem, ki mi veliko pomenijo.	Mladostniki	101	2,34	1,02	,512	190	,609	Odrasli	91	2,26	0,94	8. Kljub temu, da se partner do mene vede neprimerno, ga ljubim.	Mladostniki	101	2,48	1,20	1,235	188	,218	Odrasli	91	2,26	1,30	9. Partner so do mene pogosto vede neprimerno.	Mladostniki	101	1,82	0,95	,380	189	,704	Odrasli	91	1,77	1,05	10. Trudim se spremeniti tiste partnerjeve lastnosti, ki pri njem niso najboljše.	Mladostniki	101	2,75	1,12	1,016	189	,311
2. Na splošno sem s spolnostjo v partnerskem odnosu zadovoljen/na.	Mladostniki	101	3,95	0,99	,408	189	,683																																																																																																								
	Odrasli	91	3,89	1,04				3. Ko zaljubljenost v odnosu mine, partnerski odnos običajno prekinem.	Mladostniki	101	2,10	1,25	1,029	185	,305	Odrasli	91	1,92	1,14	4. Od partnerja običajno pričakujem, da spremeni večino tistih lastnosti, ki mi pri njem niso všeč.	Mladostniki	101	2,14	0,99	1,622	190	,106	Odrasli	91	1,92	0,83	5. Običajno se je partner, ki me ljubi, zame pripravljen odreči mnogim stvarem.	Mladostniki	101	2,78	1,11	1,893	190	,006	Odrasli	91	2,49	0,98	6. S partnerjem o večini stvari razmišljava zelo podobno.	Mladostniki	101	3,40	0,88	-1,071	190	,285	Odrasli	91	3,54	0,96	7. Zaradi partnerja se pogosto odrekam stvarem, ki mi veliko pomenijo.	Mladostniki	101	2,34	1,02	,512	190	,609	Odrasli	91	2,26	0,94	8. Kljub temu, da se partner do mene vede neprimerno, ga ljubim.	Mladostniki	101	2,48	1,20	1,235	188	,218	Odrasli	91	2,26	1,30	9. Partner so do mene pogosto vede neprimerno.	Mladostniki	101	1,82	0,95	,380	189	,704	Odrasli	91	1,77	1,05	10. Trudim se spremeniti tiste partnerjeve lastnosti, ki pri njem niso najboljše.	Mladostniki	101	2,75	1,12	1,016	189	,311	Odrasli	91	2,58	1,16								
3. Ko zaljubljenost v odnosu mine, partnerski odnos običajno prekinem.	Mladostniki	101	2,10	1,25	1,029	185	,305																																																																																																								
	Odrasli	91	1,92	1,14				4. Od partnerja običajno pričakujem, da spremeni večino tistih lastnosti, ki mi pri njem niso všeč.	Mladostniki	101	2,14	0,99	1,622	190	,106	Odrasli	91	1,92	0,83	5. Običajno se je partner, ki me ljubi, zame pripravljen odreči mnogim stvarem.	Mladostniki	101	2,78	1,11	1,893	190	,006	Odrasli	91	2,49	0,98	6. S partnerjem o večini stvari razmišljava zelo podobno.	Mladostniki	101	3,40	0,88	-1,071	190	,285	Odrasli	91	3,54	0,96	7. Zaradi partnerja se pogosto odrekam stvarem, ki mi veliko pomenijo.	Mladostniki	101	2,34	1,02	,512	190	,609	Odrasli	91	2,26	0,94	8. Kljub temu, da se partner do mene vede neprimerno, ga ljubim.	Mladostniki	101	2,48	1,20	1,235	188	,218	Odrasli	91	2,26	1,30	9. Partner so do mene pogosto vede neprimerno.	Mladostniki	101	1,82	0,95	,380	189	,704	Odrasli	91	1,77	1,05	10. Trudim se spremeniti tiste partnerjeve lastnosti, ki pri njem niso najboljše.	Mladostniki	101	2,75	1,12	1,016	189	,311	Odrasli	91	2,58	1,16																				
4. Od partnerja običajno pričakujem, da spremeni večino tistih lastnosti, ki mi pri njem niso všeč.	Mladostniki	101	2,14	0,99	1,622	190	,106																																																																																																								
	Odrasli	91	1,92	0,83				5. Običajno se je partner, ki me ljubi, zame pripravljen odreči mnogim stvarem.	Mladostniki	101	2,78	1,11	1,893	190	,006	Odrasli	91	2,49	0,98	6. S partnerjem o večini stvari razmišljava zelo podobno.	Mladostniki	101	3,40	0,88	-1,071	190	,285	Odrasli	91	3,54	0,96	7. Zaradi partnerja se pogosto odrekam stvarem, ki mi veliko pomenijo.	Mladostniki	101	2,34	1,02	,512	190	,609	Odrasli	91	2,26	0,94	8. Kljub temu, da se partner do mene vede neprimerno, ga ljubim.	Mladostniki	101	2,48	1,20	1,235	188	,218	Odrasli	91	2,26	1,30	9. Partner so do mene pogosto vede neprimerno.	Mladostniki	101	1,82	0,95	,380	189	,704	Odrasli	91	1,77	1,05	10. Trudim se spremeniti tiste partnerjeve lastnosti, ki pri njem niso najboljše.	Mladostniki	101	2,75	1,12	1,016	189	,311	Odrasli	91	2,58	1,16																																
5. Običajno se je partner, ki me ljubi, zame pripravljen odreči mnogim stvarem.	Mladostniki	101	2,78	1,11	1,893	190	,006																																																																																																								
	Odrasli	91	2,49	0,98				6. S partnerjem o večini stvari razmišljava zelo podobno.	Mladostniki	101	3,40	0,88	-1,071	190	,285	Odrasli	91	3,54	0,96	7. Zaradi partnerja se pogosto odrekam stvarem, ki mi veliko pomenijo.	Mladostniki	101	2,34	1,02	,512	190	,609	Odrasli	91	2,26	0,94	8. Kljub temu, da se partner do mene vede neprimerno, ga ljubim.	Mladostniki	101	2,48	1,20	1,235	188	,218	Odrasli	91	2,26	1,30	9. Partner so do mene pogosto vede neprimerno.	Mladostniki	101	1,82	0,95	,380	189	,704	Odrasli	91	1,77	1,05	10. Trudim se spremeniti tiste partnerjeve lastnosti, ki pri njem niso najboljše.	Mladostniki	101	2,75	1,12	1,016	189	,311	Odrasli	91	2,58	1,16																																												
6. S partnerjem o večini stvari razmišljava zelo podobno.	Mladostniki	101	3,40	0,88	-1,071	190	,285																																																																																																								
	Odrasli	91	3,54	0,96				7. Zaradi partnerja se pogosto odrekam stvarem, ki mi veliko pomenijo.	Mladostniki	101	2,34	1,02	,512	190	,609	Odrasli	91	2,26	0,94	8. Kljub temu, da se partner do mene vede neprimerno, ga ljubim.	Mladostniki	101	2,48	1,20	1,235	188	,218	Odrasli	91	2,26	1,30	9. Partner so do mene pogosto vede neprimerno.	Mladostniki	101	1,82	0,95	,380	189	,704	Odrasli	91	1,77	1,05	10. Trudim se spremeniti tiste partnerjeve lastnosti, ki pri njem niso najboljše.	Mladostniki	101	2,75	1,12	1,016	189	,311	Odrasli	91	2,58	1,16																																																								
7. Zaradi partnerja se pogosto odrekam stvarem, ki mi veliko pomenijo.	Mladostniki	101	2,34	1,02	,512	190	,609																																																																																																								
	Odrasli	91	2,26	0,94				8. Kljub temu, da se partner do mene vede neprimerno, ga ljubim.	Mladostniki	101	2,48	1,20	1,235	188	,218	Odrasli	91	2,26	1,30	9. Partner so do mene pogosto vede neprimerno.	Mladostniki	101	1,82	0,95	,380	189	,704	Odrasli	91	1,77	1,05	10. Trudim se spremeniti tiste partnerjeve lastnosti, ki pri njem niso najboljše.	Mladostniki	101	2,75	1,12	1,016	189	,311	Odrasli	91	2,58	1,16																																																																				
8. Kljub temu, da se partner do mene vede neprimerno, ga ljubim.	Mladostniki	101	2,48	1,20	1,235	188	,218																																																																																																								
	Odrasli	91	2,26	1,30				9. Partner so do mene pogosto vede neprimerno.	Mladostniki	101	1,82	0,95	,380	189	,704	Odrasli	91	1,77	1,05	10. Trudim se spremeniti tiste partnerjeve lastnosti, ki pri njem niso najboljše.	Mladostniki	101	2,75	1,12	1,016	189	,311	Odrasli	91	2,58	1,16																																																																																
9. Partner so do mene pogosto vede neprimerno.	Mladostniki	101	1,82	0,95	,380	189	,704																																																																																																								
	Odrasli	91	1,77	1,05				10. Trudim se spremeniti tiste partnerjeve lastnosti, ki pri njem niso najboljše.	Mladostniki	101	2,75	1,12	1,016	189	,311	Odrasli	91	2,58	1,16																																																																																												
10. Trudim se spremeniti tiste partnerjeve lastnosti, ki pri njem niso najboljše.	Mladostniki	101	2,75	1,12	1,016	189	,311																																																																																																								
	Odrasli	91	2,58	1,16																																																																																																											

<i>TRDITEV</i>	<i>STAROST</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>G</i>	<i>p</i>
11. V ljubezenskem odnosu doživljam občutke izpolnjenosti.	Mladostniki	101	4,07	0,82	1,345	189	,180
	Odrasli	91	3,90	0,93			
12. Ko je partner slabe volje, ga poskušam razveseliti.	Mladostniki	101	4,38	0,82	-,076	190	,940
	Odrasli	91	4,38	0,70			
13. Partnerju popolnoma zaupam v vseh stvareh.	Mladostniki	101	4,05	0,87	-,758	190	,449
	Odrasli	91	4,14	0,84			
14. Partnerju odpuščam vse njegove napake.	Mladostniki	101	3,46	1,01	,107	190	,915
	Odrasli	91	3,44	1,05			
15. Za partnerja sem pripravljen/a narediti skoraj vse.	Mladostniki	101	3,50	1,11	-,875	190	,383
	Odrasli	91	3,64	0,97			
16. Z partnerjem preživim večino svojega prostega časa.	Mladostniki	101	3,32	1,06	-2,538	190	,012
	Odrasli	91	3,70	1,05			
17. Moje vedenje je pogosto vzrok za partnerjevo slabo voljo.	Mladostniki	101	2,52	1,02	1,061	290	,290
	Odrasli	91	2,37	0,95			

Opombe: *N* = število anketirancev; *M* = povprečna vrednost strinjanja s trditvami o ljubezni (ocenjevalna od 1-5, pri čemer 1 pomeni, da trditev »sploh ne drži«, 2 »redko drži«, 3 »včasih drži, včasih ne drži«, 4 »pogosto drži, 5 »povsem drži«); *SD* = standardni odklon; *t* = vrednost t-preizkusa; *g* = stopnja prostosti; *p* = stopnja tveganja za napako. Statistično pomembne razlike so prikazane v odebeljenem tekstu ($p \geq 0,05$).

Levenov preizkus je pri vseh 17 trditvah pokazal enakost varianc med vključenima skupinama ($p > 0,05$). T-preizkus je pokazal statistično pomembne razlike v osebnih izkušnjah med mladostniki in odraslimi pri 3 trditvah: *na partnerja sem večkrat ljubosumen, običajno se je partner, ki me ljubi, zame pripravljen odreči mnogim stvarem ter s partnerjem preživim večino prostega časa* (glej Tabela 5).

Iz povprečnih vrednosti omenjenih rezultatov je razvidno, da imajo **mladostniki pomembno pogosteje** kot odrasli izkušnje, da *(T1) so na partnerja ljubosumni* ($M_{\text{mladostniki}} = 2,65$, $M_{\text{odrasli}} = 2,32$), ravno tako so mladostniki ($M = 2,78$) večkrat kot odrasli ($M = 2,49$) doživeli, *(T5) da se je njihov partner, če jih je ljubil, odrekel mnogim stvarem*.

Za razliko od omenjenega pa **odrasli pomembno pogosteje** kot mladostniki s partnerjem preživljajo več prostega časa ($M = 3,32$; $M = 3,70$).

Statistično pomembne razlike med mladostniki in odraslimi pa se v osebnih izkušnjah niso pokazale pri 14 trditvah:

- ~ *na splošno sem s spolnostjo v partnerskem odnosu zadovoljen/na,*
- ~ *ko zaljubljenost v odnosu mine, partnerski odnos običajno prekinem,*
- ~ *od partnerja običajno pričakujem, da spremeni večino tistih lastnosti, ki mi pri njem niso všeč,*
- ~ *s partnerjem o večini stvareh razmišljava zelo podobno,*
- ~ *zaradi partnerja se pogosto odrekam stvarem, ki mi veliko pomenijo,*
- ~ *kljub temu, da se partner do mene vede neprimerno, ga ljubim,*
- ~ *partner so do mene pogosto vede neprimerno,*
- ~ *trudim se spremeniti tiste partnerjeve lastnosti, ki pri njem niso najboljše,*
- ~ *v ljubezenskem odnosu doživljam občutke izpolnjenosti,*
- ~ *ko je partner slabe volje, ga poskušam razveseliti,*
- ~ *partnerju popolnoma zaupam v vseh stvareh,*
- ~ *partnerju odpuščam vse njegove napake,*
- ~ *za partnerja sem pripravljen/a narediti skoraj vse,*
- ~ *moje vedenje je pogosto vzrok za partnerjevo slabo voljo.*

To pomeni, da imajo mladostniki in odrasli podobne izkušnje v večini od navedenih izkušenj na področju ljubezni.

Na podlagi dobljenih rezultatov, ki so pokazali, da se pri 14 od 17 predstavljenih trditev glede izkušenj o ljubezni med mladostniki in odraslimi niso pokazale statistično pomembne razlike, hipotezo H2 zavrnem. Pri 3 trditvah, kjer smo statistično pomembne razlike med mladostniki in odraslimi potrdili, omenjeno hipotezo lahko potrdim.

Da pri 14 trditvah rezultati v zvezi z izkušnjami na področju ljubezni niso pokazali statistično pomembnih razlik morda lahko razložim s tem, da se mladostniki z izkušnjami o ljubezni srečajo že zelo zgodaj in imajo do obdobja, ko se začne obdobje zgodnje odraslosti (okoli 24 leta) na področju ljubezni že veliko izkušenj.

Raziskava je pokazala, da so mladostniki na partnerja pogosteje ljubosumni kot odrasli. Sklepam, da se mladostniki, ki v veliki večini s partnerjem ne živijo, ga zato manj pogosto vidijo in imajo v povprečju krajše zveze, posledično bolj pogosto bojijo, da bi občutili izgubo nekoga, v katerega so zaljubljeni. Ravno zaradi tega potrebujejo tudi več dokazovanja, ljubosumja in preverjanja partnerjeve ljubezni. Menim, da se med odraslimi prej vzpostavi zaupanje, ki pa je zelo močan varovalni dejavnik pred pretiranim nezaupanjem in posledično ljubosumjem. Hauch (1988) meni, da je vzrok za ljubosumje potrebno iskati v občutku manjvrednosti. Meni, da so ljudje, ki se sodijo po svojih dejanjih, nastopu, imetju in dosežkih ter se ne cenijo dovolj, bolj nagnjeni k ljubosumnemu obnašanju kot tisti, ki sebe sprejemajo takšne, kot v resnici so. Po omenjeni predpostavki sodeč sklepam, da je vzrok za ljubosumje pri mlajših lahko povezan s tem, da iz okolja še niso pridobili dovolj socialnih potrditev, ki bi jih lahko uporabili v trenutkih, ko se počutijo ogrožene.

Pri trditvi, da se je običajno partner, ki me ljubi, pripravljen odreči mnogim stvarem, so mladostniki dosegli višji rezultat kot odrasli. Menim, da mladostniki v večji meri iščejo dokaz za ljubezen na podlagi predstave, da se bo partner zaradi njih odrekel individualnim potrebam in željam, medtem, ko se odrasli precej bolj zavedajo, da je odrekanje za dober odnos sicer nujno in konstruktivno, vendar ne v tolikšni meri, da bi se popolnoma odrekli svoji individualnosti. Predvsem je pomembno, da se v partnerstvu vzpostavi skladen odnos, v katerem lahko oba izrazita svojo individualnost in sta se zmožna dogovarjati in prilagajati.

Vsak posameznik odigra v partnerskem razmerju sebe, kar pomeni, da v odnos prinaša vse tisto, kar ga je oblikovalo v vseh letih njegovega življenja, torej vse izkušnje, strahove, želje ali potrebe. Ljubezenske izkušnje so nekaj popolnoma subjektivnega, vsaka od njih pa vpliva na naše sedanje življenje, čeprav si tega ne želimo in ne zavedamo. Med anketiranimi mladostniki in odraslimi velikih razlik v izkušnjah na področju ljubezni nismo ugotovili. Pričakovala sem, da se bodo pri nekaterih trditvah, kot npr. *na splošno sem s spolnostjo v partnerskem odnosu zadovoljen/na, s partnerjem o večini stvari razmišljava podobno in v ljubezenskem odnosu doživljam občutke izpolnjenosti* pokazale statistično pomembne razlike. To sem predvidevala predvsem zaradi okoliščin, da anketirani mladostniki v procesu šolanja (v veliki večini) še ne živijo popolnoma samostojnega življenja. Predvidevam, da so na vprašanja odgovorili bolj pod vplivom svojih osebnih prepričanj kot pa realnih življenjskih izkušenj. Seveda pa vsekakor dopuščam tudi

možnost, da so anketirani mladostniki izkušnje na področju ljubezni pridobili že zelo zgodaj in so zaradi svoje izkušenosti podobni odraslim.

9.5 RAZLIKE V OSEBNIH POJMOVANJIH O LJUBEZNI MED ŽENSKAMI IN MOŠKIMI

V tretji hipotezi (H3) sem predvidevala, da se osebna pojmovanja o ljubezni med spoloma statistično pomembno razlikujeta. Moške in ženske sem po njihovih predstavah spraševala v 21 trditvah. Tretjo hipotezo sem preverila s pomočjo t-preizkusa za neodvisne vzorce. Izračuni so prikazani v Tabeli 6.

V Tabeli 6 so razvidne vrednosti, ki nam pri vsaki posamezni trditvi- pojmovanju ljubezni pokažejo srednje vrednosti (*M*), odstopanje od povprečja (*SD*) in rezultat t-preizkusa za moške in ženske. Moški in ženske so izbirali odgovore na 5-stopenjski ocenjevalni lestvici, pri čemer je ocena 1 pomenila, da trditev »sploh ne drži«, 2, da »redko drži«, 3, da »včasih drži, včasih ne drži«, 4, da pogosto drži in 5, da trditev »povsem drži«.

Tabela 6: Povprečne vrednosti, standardni odkloni in izračun t-preizkusa med moškimi in ženskami glede osebnih pojmovanj o ljubezni

<i>TRDITEV</i>	<i>SPOL</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>G</i>	<i>p</i>
1. Vsaka prava ljubezen pomeni večno zaljubljenost.	Moški	87	2,59	1,137	1,656	190	,099
	Ženska	105	2,31	1,129	1,655		
2. V pravi ljubezni je spolnost zelo dobra.	Moški	87	3,91	1,117	1,793	190	,083
	Ženska	105	3,66	,818	1,743		
3. Prava ljubezen traja do konca življenja.	Moški	87	3,30	1,304	0,019	190	0,985
	Ženska	105	3,30	1,270	0,019		
4. Prava ljubezen je nenehno izkazovanje pozornosti partnerju	Moški	87	3,29	1,130	2,701	190	,007
	Ženska	105	2,83	1,205	2,717		
5. Prava ljubezen je popolno predajanje drugemu.	Moški	87	3,53	1,109	1,229	190	,220
	Ženska	105	3,30	1,367	1,253		
6. Prava ljubezen temelji na popolni iskrenosti.	Moški	87	4,34	,962	0,801	190	,424
	Ženska	105	4,23	1,031	0,806		
7. V življenju je mogoče resnično ljubiti le enega partnerja.	Moški	87	2,68	1,351	1,717	190	,088
	Ženska	105	2,34	1,343	1,716		
8. Čim večja je ljubezen, tem večje je ljubosumje.	Moški	87	2,47	1,199	2,813	190	0,05
	Ženska	105	2,00	1,118	2,794		
9. Ljubezen se vedno začne z zaljubljenostjo.	Moški	87	3,31	1,270	-0,437	190	,662
	Ženska	105	3,39	1,260	-0,436		
10. Prava ljubezen se ljubljene osebi dokazuje z žrtvovanjem samega sebe.	Moški	87	2,90	1,239	4,363	190	,000
	Ženska	105	2,12	1,207	4,352		
11. Prava ljubezen je popolno predajanje sebe ljubljene osebi.	Moški	87	3,25	1,222	2,118	190	,035
	Ženska	105	2,86	1,340	2,137		
12. Hkrati se ne da ljubiti dveh partnerjev.	Moški	87	3,71	1,180	1,975	190	,046
	Ženska	105	3,33	1,432	2,011		
13. Le kadar sem ljubljen/a čutim, da sem kot oseba resnično vreden/a.	Moški	87	2,71	1,275	1,148	190	,252
	Ženska	105	2,50	1,331	1,152		

<i>TRDITEV</i>	<i>STAROST</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>G</i>	<i>p</i>
14. Pri pravi ljubezni je nujno, da partner vedno misli na ljubljeno osebo.	Moški	87	2,64	1,248	2,622	190	,009
	Ženska	105	2,20	1,095	2,59		
15. Pri pravi ljubezni je nujno, da partner ve, kaj ljubljena oseba misli ali si želi.	Moški	87	3,03	1,243	1,219	190	,224
	Ženska	105	2,83	1,096	1,204		
16. Vsak pojav ravnodušnosti do partnerja, je znak prenehanja ljubezni.	Moški	87	2,26	1,072	1,392	190	,165
	Ženska	105	2,04	1,160	1,402		
17. Če te partner resnično ljubi, te bo sprejel takšnega kakršen si.	Moški	87	4,33	,984	-0,288	190	,773
	Ženska	105	4,37	,846	-0,284		
18. Ljubosumje je pogosto znak, da partnerja zares ljubimo.	Moški	87	2,98	1,210	3,946	190	,000
	Ženska	105	2,30	1,176	3,935		
19. V ljubezni postaneš od partnerja odvisen.	Moški	87	3,15	1,136	4,261	190	,000
	Ženska	105	2,41	1,246	4,298		
20. Ljubosumje je znak strahu pred izgubo ljubljene osebe.	Moški	87	3,79	1,112	0,076	190	,939
	Ženska	105	3,78	1,092	0,076		
21. Če partnerja resnično ljubimo, smo se pripravljani spremeniti po njegovih pričakovanjih.	Moški	87	2,95	1,257	4,214	190	,000
	Ženska	105	2,24	1,097	4,16		

Opombe: *N* = število anketirancev; *M* = povprečna vrednost strinjanja s trditvami o ljubezni (ocenjevalna od 1-5, pri čemer 1 pomeni, da trditev »sploh ne drži«, 2 »redko drži«, 3 »včasih drži, včasih ne drži«, 4 »pogosto drži, 5 »povsem drži«); *SD* = standardni odklon; *t* = vrednost t-preizkusa; *g* = stopnja prostosti; *p* = stopnja tveganja za napako. Statistično pomembne razlike so prikazane v odebeljenem tekstu ($p \geq 0,05$).

Levenov preizkus je pri 18 trditvah pokazal enakost varianc med vključenima skupinama ($p > 0,05$). Pri 2., 5. in 12. trditvi pa varianci med skupinama nista bili enaki ($p < 0,05$).

T-preizkus je pri 8 trditvah pokazal statistično pomembne razlike v osebnih pojmovanjih o ljubezni med ženskami in moškimi:

- ~ ljubezen je nenehno izkazovanje pozornosti partnerju,
- ~ čim večja je ljubezen, tem večje je ljubosumje,

- ~ prava ljubezen se ljubljeni osebi dokazuje z žrtvovanjem samega sebe,
- ~ prava ljubezen je popolno predajanje sebe ljubljeni osebi; pri pravi ljubezni je nujno, da partner vedno misli na ljubljeno osebo,
- ~ ljubosumje je pogosto znak, da partnerja zares ljubim,
- ~ v ljubezni postaneš od partnerja odvisen,
- ~ če partnerja resnično ljubimo, smo se pripravljene spremeniti po njegovih pričakovanjih (glej Tabelo 6).

Iz povprečnih vrednosti omenjenih rezultatov je razvidno, da je do statistično pomembnih razlik prišlo pri osmih trditvah. Moški so pogosteje kot ženske odgovorili:

- (T4) ljubezen je nenehno izkazovanje pozornosti partnerju ($M_{\text{moški}} = 3,29$; $M_{\text{ženske}} = 2,83$),
- (T11) prava ljubezen je popolno predajanje sebe ljubljeni osebi ($M_{\text{moški}} = 3,25$; $M_{\text{ženske}} = 2,86$),
- (T19) v ljubezni postaneš od partnerja odvisen ($M_{\text{moški}} = 3,15$; $M_{\text{ženske}} = 2,41$),
- (T18) ljubosumje je pogosto znak, da partnerja zares ljubimo ($M_{\text{moški}} = 2,98$; $M_{\text{ženske}} = 2,30$),
- (T21) če partnerja resnično ljubimo, smo se pripravljene spremeniti po njegovih pričakovanjih ($M_{\text{moški}} = 2,95$; $M_{\text{ženske}} = 2,24$).
- (T10) prava ljubezen se ljubljeni osebi dokazuje z žrtvovanjem samega sebe ($M_{\text{moški}} = 2,90$; $M_{\text{ženske}} = 2,12$),
- (T14) pri pravi ljubezni je nujno, da partner vedno misli na ljubljeno osebo ($M_{\text{moški}} = 2,64$; $M_{\text{ženske}} = 2,00$),
- (T8) ljubezen je večja čim večje je ljubosumje ($M_{\text{moški}} = 2,47$; $M_{\text{ženske}} = 2,00$).

Pomembne razlike med moškimi in ženskami glede pojmovanj o ljubezni pa se niso pokazale pri ostalih 13 trditvah in sicer:

- ~ vsaka prava ljubezen pomeni večno zaljubljenost,
- ~ v pravi ljubezni je spolnost zelo dobra,
- ~ prava ljubezen traja do konca življenja,
- ~ prava ljubezen je popolno predajanje drugemu,
- ~ prava ljubezen temelji na popolni iskrenosti,

- ~ *v življenju je mogoče resnično ljubiti le enega partnerja,*
- ~ *ljubezen se vedno začne z zaljubljenostjo,*
- ~ *hkrati se ne da ljubiti dveh partnerje,*
- ~ *le kadar sem ljubljen/a čutim, da sem kot oseba resnično vreden/a,*
- ~ *pri pravi ljubezni je nujno, da partner ve, kaj ljubljena oseba misli ali si želi,*
- ~ *vsak pojav ravnodušnosti do partnerja, je znak prenehanja ljubezni,*
- ~ *če te partner resnično ljubi, te bo sprejel takšnega kakršen si,*
- ~ *ljubosumje je znak strahu pred izgubo ljubljene osebe.*

Na osnovi podatkov lahko ugotovimo, da moški in ženske podobno ocenjujejo približno polovico od navedenih pojmovanj o ljubezni. Med moškimi in ženskami se pri 13 od 21 pojmovanj o ljubezni niso pokazale statistično pomembne razlike. Hipotezo, s katero smo preverjali razlike o osebnih pojmovanjih na področju ljubezni med moškimi in ženskami, pri 13. trditvah, zavrnem. Pri 8 trditvah pa so se pokazale statistično pomembne razlike med mladostniki in odraslimi in v primeru teh trditvev hipotezo potrdim.

Od 21 trditvev je bilo 13 takšnih, kjer do razlik med spoloma ni prišlo, kar pomeni, da so omenjena pojmovanja o ljubezni zelo skladna.

Prepričani, *da je ljubezen tem večja, čim večje je ljubosumje ter da je ljubosumje pogosto znak, da partnerja zares ljubimo*, sta pri moških dosegli višje vrednosti kot pri ženskah. Osebno menim, da ženske ljubosumje pogosteje razumejo kot omejevanje pravice do svobode, posedovanje in ga zato z ljubeznijo ne povezujejo, medtem, ko moški svoje ljubosumje doživljajo kot dokaz resnične ljubezni. Zanimivo bi bilo raziskati ali bi se s trditvama, *ljubezen je večja, čim večje je ljubosumje ter da je ljubosumje pogosto znak, da partnerja zares ljubimo*, moški v isti meri strinjali tudi, ko bi spraševala o ljubosumju s strani partnerke.

Moški so bili pogosteje kot ženske prepričani, *da se prava ljubezen kaže kot nenehno izkazovanje pozornosti partnerju*. Nekoč je bilo zapisano, da ljubezen ni takrat, kadar se dva gledata, ampak kadar dva gledata v isto smer. Sodeč po rezultatih moški v ljubezenskem življenju veliko bolj poudarjajo pomembnost dajanja-pozornosti in izražajo značilen vedenjski vzorec: kadar jih partner ne gleda, ne posluša ali se jih ne dotika imajo vtis, da jih ne ljubi. Nenehno izkazovanje pozornosti

bo partner zahteval toliko časa, dokler ne bo prišel do končnega cilja, ki je popolna posvetitev ravno njemu, kar je lahko tudi izraz egocentričnosti v odnosu. Zanimivo pa bi bilo v tem kontekstu natančneje raziskati, ali moški s takimi stališči izražajo tudi svoje namere in izkušnje ali pa le lastna pričakovanja, da se bodo zelo pozorno vedle le ženske v odnosu do njih.

Torej, »ljubezni do ljubljene osebe ni mogoče čutiti stalno« (Milivojević, 2009, str. 192), prav tako ji ni mogoče nenehno izkazovati pozornost in na ljubljeno osebo nenehno misliti.

O žrtvovanju v ljubezni govorimo takrat, ko oba partnerja izrazita pomembne želje, ki se medsebojno izključujejo, eden od partnerjev pa zelo pogosto zaradi »prave« ljubezni do partnerja svoje želje potlači. Če se želje, interesi in navade spreminjajo zgolj zaradi tega, ker jih partner ne sprejema se (lahko) spremeni v skladu s partnerjevimi pričakovanji in mu s tem »dokaže« svojo ljubezen. Predstave moških o žrtvovanju samega sebe so precej bolj izrazite kot pri ženskah. Sodeč po rezultatih so moški za partnerski odnos, za katerega menijo, da je odsev prave ljubezni pripravljeni »žrtvovati« večji del sebe kot ženske, vprašanje pa je ali se v partnerski zvezi pripravljenost pri spremembi pri moških dejansko tudi izrazi. Pomembno pa je tudi, da žrtvovanje ne postane t.i. lažno predstavljanje, ker si oseba, ki to počne prepoveduje resnično ljubezen (Milivojević, 2009).

V smeri žrtvovanja pa gre tudi osebno pojmovanje o popolnem predajanju sebe ljubljeni osebi. Dajanje je v partnerski zvezi sicer pomembno, vendar pa nastane težava, ko se je partner pripravljen popolnoma podrediti partnerju in njegovim željam (Milivojević, 2009). Po rezultatih t raziskave sodeč, moški bolj kot ženske verjamejo, da se je *ljubljeni osebi potrebno popolnoma predati*. Če se posameznik v partnerskem odnosu vede v skladu s predstavo, da se mora partnerki popolnoma predati, to verjetno pričakuje tudi od drugega. Težava lahko nastane kadar so partnerji sami pripravljeni opustiti svoje navade, želje, interese in zato to pričakujejo tudi od partnerke. Vendar so to lahko le enosmerne predstave pogojene z njihovimi predstavami, da jih bo partnerka, zaradi ljubezenske zveze opustila. Če jih popolnoma ne opusti, se pojavi občutek, da mu "ljubezni" ne vrača.

Popolno podrejanje partnerju vodi v simbiotičen odnos in posledično v odvisnost od partnerja. V odvisnem odnosu pa je ves čas prisoten strah pred izgubo partnerja, brez katerega »ne bi mogli živeti«, kar pa za osebo ni prijetno.

Prava ljubezen je nekaj, kar zahteva našo aktivnost, torej se je s tem potrebno ukvarjati in za to tudi skrbeti. Prava ljubezen je dejanje, ki zahteva trud (Brajša, 1986), vendar nikakor dejanje, ki bi od partnerja kot dokaz ljubezni zahtevalo, da se spremeni po njegovih pričakovanjih. Predstave o spreminjanju samega, da partnerju dokažemo, da ga ljubimo, bolj prisotne pri moških kot pri ženskah. Sodeč po rezultatih predpostavljam, da so se moški v primeru, če partnerko resnično ljubijo, pripravljene bolj spremeniti kot ženske. Ne glede na to pa razpolagam samo z rezultati predstav (stališč) o partnerski ljubezni in o tem, ali se udeleženci raziskave dejansko vedejo v skladu s predstavami, lahko samo predpostavljam. Slednje bi bilo natančneje razvidno le z razširitvijo in dopolnitvijo raziskovalnih pristopov, npr. z opazovanjem, snemanjem, vodenjem sprotnih dnevniških zapisov, ipd.

10 PREGLED POTRDITVE RAZISKOVALNIH VPRAŠANJ IN HIPOTEZ

Glavni nameni moje raziskovalne naloge so bili ugotoviti:

- kakšna pojmovanja imajo mladostniki in odrasli o ljubezni,
- kakšne izkušnje imajo mladostniki in odrasli na področju ljubezni,
- ali se osebna pojmovanja o ljubezni med mladostniki in odraslimi razlikujejo,
- ali se osebne izkušnje o ljubezni med mladostniki in odraslimi razlikujejo,
- ali in v kakšni smeri se osebna pojmovanja o ljubezni med moškimi in ženskami razlikujejo.

Prvo hipotezo (H1), v kateri sem predvidevala, da se osebna pojmovanja o ljubezni med mladostniki in odraslimi statistično pomembno razlikujejo, sem za 17 trditve ovrgla, potrdila pa sem jo za 4 trditve in sicer spolnost je v pravi ljubezni zelo dobra, čim večja je ljubezen tem večje je ljubosumje, ljubosumje je znak strahu pred izgubo ljubljene osebe in če partnerja resnično ljubimo, smo se pripravljeno spremeniti po njegovih pričakovanjih. Ugotovila sem, da se odrasli bolj kot mladostniki strinjajo, da je spolnost v pravi ljubezni zelo dobra. Mladostniki pa so bolj kot odrasli mnenja, da sta količina ljubosumja in količina ljubezni povezani, da je ljubosumje izraz strahu pred izgubo ljubljene osebe ter da smo se, če partnerja zares ljubimo, pripravljeno spremeniti po njegovih pričakovanjih.

Drugo hipotezo (H2), v kateri sem predvidevala statistično pomembne razlike v ljubezenskih izkušnjah med mladostniki in odraslimi, sem za 14 trditve zavrgla, pri treh trditvah in sicer, na partnerja sem večkrat ljubosumen, običajno se je partner, ki me ljubi, zame pripravljeno odreči mnogim stvarim ter s partnerjem preživim večino prostega časa, pa sem statistično pomembne razlike dokazala. Mladostniki imajo z lastnim ljubosumjem na partnerja in pričakovanjem, da se bo partner zaradi njih odrekel mnogim stvarim, več izkušenj kot odrasli, medtem, ko odrasli s partnerjem preživijo več prostega časa kot mladostniki.

Tretjo hipotezo (H3), v kateri sem predvidevala, da v osebnih pojmovanjih med moškimi in ženskami prihaja do statistično pomembnih razlik, sem v 13 trditvah zavrnila. Potrdila sem jo v osmih in sicer, ljubezen je nenehno izkazovanje pozornosti partnerju, čim večja je ljubezen, tem večje je ljubosumje, prava ljubezen se ljubljeno osebi dokazuje z žrtvovanjem samega sebe, prava ljubezen je popolno predajanje sebe ljubljeno osebi, pri pravi ljubezni je nujno, da partner vedno

misli na ljubljeno osebo, ljubosumje je pogosto znak, da partnerja zares ljubim, v ljubezni postaneš od partnerja odvisen in če partnerja resnično ljubimo, smo se pripravljene spremeniti po njegovih pričakovanjih. Ugotovila sem, da imajo moški v primerjavi z ženskami bolj izraženih vseh osem omenjenih pojmovanj.

11 SKLEP

V diplomskem delu sem ugotavljala osebna pojmovanja mladostnikov in odraslih o partnerski ljubezni ter njihove ljubezenske izkušnje. Zanimalo me je, ali se osebna pojmovanja o partnerski ljubezni in izkušnje na področju ljubezni razlikujejo med mladostniki in odraslimi ter med moškimi in ženskami.

Na podlagi rezultatov raziskave sem ugotovila, da so najbolj izrazita osebna pojmovanja o ljubezni povezana s sprejemanjem partnerja, iskrenostjo, dobro spolnostjo, s prepričanjem, da se v pravi ljubezni ljubi le enega partnerja, predajanjem partnerju, pogojem, da se ljubezen vedno začne z zaljubljenostjo in ljubeznijo, ki traja do konca življenja. Po izraženosti sledijo pojmovanja, ki so povezana s pozornostjo in predajanjem, vedenjem, kaj si ljubljena oseba želi, zavedanjem, da v ljubezni postaneš od partnerja odvisen, ljubosumjem kot z znakom prave ljubezni, žrtvovanjem in spreminjanjem lastnosti in navad kot dokaz, da partnerja resnično ljubimo, ter pojmovanjem, da vsaka prava ljubezen pomeni večno zaljubljenost. Najnižjo stopnjo strinjanja so anketiranci izražali pri pojmovanjih povezanih z vrednotenjem samega sebe na podlagi ljubezni, ki jo prejmemo, ljubeznijo do le enega partnerja, pogojevanjem količine ljubosumja in ljubeznijo, nujnostjo, da vedno mislimo na ljubljeno osebo ter pojmovanjem, da je vsak pojav ravnodušnosti in povezan s prenehanjem ljubezni.

Najbolj razširjene in najvišje ovrednotene izkušnje z ljubeznijo in partnerskimi odnosi so povezane s popolnim zaupanjem, občutki izpolnjenosti, željo, da smo v težkih trenutkih ob partnerju in ga razveselimo, z zadovoljivo spolnostjo, s podobnim razmišljanjem, z odpuščanjem napak, s pripravljenostjo, da se za partnerstvo naredi skoraj vse ter s preživljanjem skupnega prostega časa. Manj izkušenj pa imajo anketiranci z vedenjem, ki vpliva na partnerjevo slabo voljo, ljubosumjem na partnerja, prekinjanjem odnosa, ko zaljubljenost mine, zahtevami, da se zaradi partnerskega odnosa partner spreminja in odreka njemu pomembnih stvarim, ljubezni ne glede na partnerjevo vedenje ter s spreminjanjem partnerjevih lastnosti, ki pri njemu niso najboljše.

Predpostavila sem, da so odrasli tisti, ki imajo v primerjavi z mladostniki v partnerskem odnosu več realnih predstav o ljubezni. Posledično naj bi z nerealnimi predstavami o ljubezni imeli manj težav. Izkazalo se je, da so osebna pojmovanja o ljubezni pri mladostnikih in odraslih večinoma podobna. Do razlik je prišlo le pri 4 od 21 podanih trditev. Mladostniki so pogosteje kot odrasli prepričani, da je ljubezen večja, čim večje je ljubosumje, da je ljubosumje znak strahu pred izgubo

ljubljenе osebe ter, da smo se pripravljени spremeniti, če partnerja resnično ljubimo. Odrasli so bili pogosteje prepričani, da je pri pravi ljubezni zelo dobra.

Ravno tako se tudi osebne izkušnje pri obeh omenjenih starostnih skupinah v večini statistično pomembno ne razlikujejo. Razlike so nastale le pri 3 od 14 trditvev. Iz rezultatov je razvidno, da so mladostniki pogosteje kot odrasli na partnerja ljubosumni ter da se je partner zaradi njih odrekel mnogim stvarim, odrasli pa pogosteje kot mladostniki z partnerjem preživijo več prostega časa.

8 od 21 osebnih pojmovanj o ljubezni, se med moškimi in ženskami med seboj statistično pomembno razlikuje. Pri vseh 8 trditvah, kjer je do statistično pomembnih razlik prišlo, so moški dosegli višje povprečne vrednosti ocen strinjanja. To pomeni, da so osebna pojmovanja glede izkazovanja pozornosti, pogojevanja ljubezni z izkazano količino ljubosumja, žrtvovanja, predajanje samega sebe, spreminjanje samega sebe zaradi partnerja ter vrednotenja ljubosumja kot znak prave ljubezni, pri moških prisotna bolj kot pri ženskah.

Ugotovitev raziskave ne morem posploševati, saj je bil vzorec relativno majhen (192 anketirancev) in nenaključen. Rezultati bi bili lahko drugačni, če bi v raziskavo zajela večje število ljudi ali če bi rezultate obdelala tudi glede na druge neodvisne spremenljivke (npr. glede na stopnjo izobrazbe, stan (samski, poročeni, ločeni), status (zaposleni, študentje), smer študija). Večina odgovorov je bila pridobljena s pomočjo spletnega vprašalnika, nekaj vprašalnikov pa je bilo razdeljenih v papirnati obliki. V primeru spletnega reševanja se vedno odpira vprašanje, ali so anketiranci vprašalnik vzeli dovolj resno. Prav tako anketirancem nisem mogla pomagati, če kakšnega vprašanja niso razumeli, kar je lahko pripomoglo k temu, da rezultati niso realni, saj so lahko vprašanje razumeli drugače, kot je bilo zastavljeno. Če bi imela možnost ponovitve raziskave, bi dve vprašanji spremenila. V prvi vrsti; vprašanje glede opredelitve partnerskega statusa, saj sem ob zasnovi raziskave želela raziskati, ali pri osebnih pojmovanjih obstajajo razlike pri tistih, ki so samski, poročeni, in med tistimi, ki v izvenzakonski skupnosti živijo manj oz. več kot dve leti. S tako zastavljenim vprašanjem pa sem ugotovila, da natančnih rezultatov ne bi dobila, saj v kategorijo »živim v izvenzakonski skupnosti več kot dve leti« sodijo tako tisti, ki v izvenzakonski skupnosti živijo tri leta, kot tudi tisti, ki skupaj živijo že 30 let.

Drugo vprašanje, ki bi ga spremenila, pa je vprašanje o številu partnerjev, saj je razumevanje tega vprašanja popolnoma subjektivno. Kaj pomeni »število dosedanjih partnerjev«, lahko nekdo

razume kot skupno življenje, kot dolgotrajen partnerski odnos ali kot »avanturica« za eno noč. Smotrno bi bilo podati natančnejšo opredelitev, kaj natanko je v omenjeni besedni zvezi mišljeno. Zanimivo pa bi bilo v vprašalnik vključiti še skupino starostnikov in na podlagi tega raziskovati, če bi se in v kakšni smeri pojavile razlike med različnimi generacijami.

Menim, da je ključno zavedanje, da za pristen, konstruktiven in zadovoljujoč partnerski odnos ni dovolj »nekoga imeti rad in ob tem vedno občutiti prijetna čustva«. Pomembno je, da vsak posameznik zase ozavešči nerealne subjektivnih predstave, ki ga ovirajo, in če seveda želi sam, tudi deluje v smeri, da se le-te spremenijo.

Raziskava je pokazala, da so mladostniki pri 11 trditvah (od skupnih 21) dosegli višje povprečne vrednosti ocen kot odrasli, odrasli pa so višje povprečne vrednosti ocen dosegli pri 8 trditvah (od skupnih 21), medtem ko so bile aritmetične sredine ocen enake pri 2 trditvah. Ugotovila sem, da so izkrivljene predstave o ljubezni izražene pri obeh starostnih skupinah, vendar so, tako kot sem predvidevala, pri mladostnikih prisotnejše bolj kot pri odraslih. Kot kaže, mladostniki v večji meri vstopajo v odnose z manj realnimi predstavami, vendar kasneje svoje predstave prilagodijo realnemu življenju v dvoje in tako ustvarijo pogoje za kakovosten ljubezenski odnos.

Zadovoljujoč partnerski odnos nikakor ne prinaša le lepih stvari, ampak tudi veliko odrekovanja, naporov in dvomov. Tako kot vsaka sprememba, tudi spremembe v ljubezenskem odnosu potrebujejo čas ter dva udeleženca, saj en sam ne zmore oblikovati konstruktivnega odnosa. V zadnjem času sem vse prevečkrat slišala, da se bodo težke življenjske situacije v partnerskem odnosu rešile le, če je ljubezen dovolj iskrena. Vendar sem sčasoma in tekom pisanja diplomskega dela ugotovila, da je lahko tudi prepričanje, da je ljubezen iskrena, le močna iluzija.

Menim, da je dobro, da se v prvi vrsti kot človek in posledično tudi kot bodoča socialna pedagoginja zavedam, kakšno moč imajo prepričanja o ljubezni in da v zvezi z nerealnimi osebnimi pojmovanji vedno obstaja več možnosti, kako se z njimi soočiti. Ob nerealnih pojmovanjih ljubezni je mogoče bodisi odnos prekiniti, nerealne predstave ohraniti in tvegati, da odnos ne bo zadovoljujoč, ali pa jih preoblikovati v bolj realne.

12 LITERATURA

- Antonucci, T. (1990). Attachment, social support, and coping with negative life events. V: E. M. Cummings, A. L. Greene in K. H. Karraker (ur.), *Life-span developmental psychology: Vol. 11 Stress and coping across the life span* (str. 260-276). Hillsdale: Erlbaum.
- Batistič Zorec, M. (2006). *Teorije v razvojni psihologiji*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Bell, R. (1987). *Changing bodies, changing lives: A book for teens on sex and relationships*. New York: Random house.
- Brajša, P. (1986). *Se da živeti v dvoje?* Ljubljana: Delavska enotnost.
- Brajša, P. (1985). *Splošna psihodinamika samoupravnega vedenja*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- Brody Leslie, R. (2002). The socialization of gender differences in emotional expression: Display rules, infant temperament, and differentiation. V H. A. Fischer (ur.) *Gender and emotion: social psychological perspectives*. New York: Cambridge University Press, (str. 24-47).
- Bristow, S. in Stern, M. (1998). *Ljubezen je pogum*. Ljubljana: Iskanja.
- Chapman, G. D. (1999). *5 jezikov ljubezni: kako pokažete, da ljubite*. Ljubljana: Tuma.
- Đorđević, D. (1984). *Razvojna psihologija*. Dečje novine: Gornji Milanovac.
- Forward S. (1999). *Čustveno izsiljevanje*. Ljubljana: Tangram.
- Forward S. in Torres J. (2006). *Moški, ki sovražijo ženske in ženske, ki jih ljubijo. Ko ljubezen boli in ne veste, zakaj*. Slovenska Bistrica: Simat.
- Fromm, E. (2006). *Umetnost ljubezni in življenja*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Furlan, I. (1983). *Čovjekov psihični razvoj*. Zagreb: Školska knjiga.
- Giddens, A. (2000). *Preobrazba intimnosti*. Ljubljana: Založba cf*.
- Handal, G., Lauvas, P. (1987). *Promoting reflective teaching: Supervision in practice*. Philadelphia, PA: Society for Research into Higher Education and Open University Press.
- Hendrix, H. (2000). *Zlata pravila za srečno ljubezen*. Tržič: Učila.

- Herbst, M. (1996). *Ljubezen, družina in svetovni mir za 21. stoletje*. Ljubljana: Združitveno gibanje.
- Johnson, R. A. (1993). *Midva. Psihologija romantične ljubezni*. Ljubljana: Geneš.
- Kožuh, B. In Vogrinc, J. (2009). *Obdelava podatkov*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Marentič Požarnik, B. (2000). *Psihologija učenja in pouka*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Lamovec T. (1988). *Priročnik za psihologijo motivacije in emocij*. Ljubljana: Komisija za založniško dejavnost pri PRK ZTS.
- Marjanovič Umek, L. in Zupančič, M. (2004). *Razvojna psihologija: Izbrane teme*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Milivojević, Z. (2008). *Emocije*. Novi Sad: Psihopolis Institut.
- Milivojević, Z. (2009). *Formule ljubezni. Ne zapravimo življenja v iskanju prave ljubezni*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Musek, J. (1995). *Ljubezen, družina, vrednote*. Ljubljana: Educy.
- Nastran Ule, M. (1993). *Psihologija vsakdanjega življenja*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Papalia, D.E., Olds, S. W. in Feldman, R. D. (2003). *Otrokov svet*. Ljubljana: Educy.
- Peck, M. S., Zihlerl, S. in Konte, B. (1990). *Ljubezen in duhovna rast. Nova psihologija ljubezni, tradicionalnih vrednot in duhovne rasti*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Pessoa, F. (2000). *Knjiga nespokoja*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Polak, A. (1996). *Subjektivne teorije učiteljev in študentov pedagoških smeri glede na smer izobrazbe in pedagoške izkušnje, neobjavljeno magistrsko delo*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Powell, J. (1995). *Skrivnost vztrajanja v ljubezni*. Ljubljana: Župnijski urad Ljubljana.
- Rice, P.F. (1998). *Human development*. Upper Saddle River: Prentice Hall.
- Rijavec, M. in Miljković, D. (2002). *Srce in ljubezen. Psihologija ljubezni*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

- Smrtnik Vitulić, H. (2004). *Čustva in razvoj čustev*. Ljubljana : Pedagoška fakulteta.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika (1997). Ljubljana: DZS.
- Trobisch, W. (1999). *Napačno razumljeni moški*. Župnijski urad Ljubljana: Dravljje.
- Tysoe, M. (1997). *Ljubezen ni dovolj*. Ljubljana: Vodnikova založba.
- Turnšek, N. (2008). *Subjektivne teorije o otroštvu in vzgoji*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Ule, M. (1995). *Odraščanje v Sloveniji*. V M. Ule in V. Mihelj (ur.). V.: *Pri(e)hodnost mladine* (str. 63-134). Ljubljana: Državna založna Slovenije.
- Ule, M. (2004). *Socialna psihologija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Zalokar Divjak, Z. (2001). *Jaz in ti. Medosebni odnosi v sodobnem času*. Krško: Gora.
- Zupančič, M. (1996). *Izbrane teme iz predmeta Razvojna psihologija II*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. Oddelek za psihologijo.
- Wilks, F. (2001). *Inteligentna čustva*. Kranj: Založba Ganeš.

5. ČE STE OBKROŽILI ODGOVOR b ALI c NAPIŠITE ŠTEVILO DOSEDANJIH PARTNERJEV, S KATERIMI STE BILI DO SEDAJ V PARTNERSKI ZVEZI

6. OPREDELITE KAJ ZA VAS POMENI PARTNERSKA ZVEZA.

7. VAŠA SPOLNA USMERITEV JE (obkroži):

- a) heteroseksualna
- b) homoseksualna
- c) biseksualna

8. Obkroži, v kolikšni meri vsaka od navedenih trditev drži zate

1 Sploh ne drži	2 Redko drži	3 Včasih drži, včasih ne drži	4 Pogosto drži	5 Povsem drži
--------------------	-----------------	-------------------------------------	-------------------	------------------

1. Vsaka prava ljubezen pomeni večno zaljubljenost.	1	2	3	4	5
2. V pravi ljubezni je spolnost zelo dobra.	1	2	3	4	5
3. Prava ljubezen traja do konca življenja.	1	2	3	4	5
4. Prava ljubezen je nenehno izkazovanje pozornosti partnerju.	1	2	3	4	5
5. Prava ljubezen je popolno predajanje drugemu.	1	2	3	4	5
6. Prava ljubezen temelji na popolni iskrenosti.	1	2	3	4	5
7. V življenju je mogoče resnično ljubiti le enega partnerja.	1	2	3	4	5
8. Čim večja je ljubezen, tem večje je ljubosumje.	1	2	3	4	5
9. Ljubezen se vedno začne z zaljubljenostjo.	1	2	3	4	5

10. Prava ljubezen se ljubljeni osebi dokazuje z žrtvovanjem samega sebe.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
11. Prava ljubezen je popolno predajanje sebe ljubljeni osebi.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
12. Hkrati se ne da ljubiti dveh partnerjev.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
13. Le kadar sem ljubljen/a čutim, da sem kot oseba resnično vreden/a.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
14. Pri pravi ljubezni je nujno, da partner vedno misli na ljubljeno osebo.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
15. Pri pravi ljubezni je nujno, da partner ve, kaj ljubljena oseba misli ali si želi.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
16. Vsak pojav ravnodušnosti do partnerja, je znak prenehanja ljubezni.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
17. Če te partner resnično ljubi, te bo sprejel takšnega kakršen si.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
18. Ljubosumje je pogosto znak, da partnerja zares ljubimo.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
19. V ljubezni postaneš od partnerja odvisen.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
20. Ljubosumje je znak strahu pred izgubo ljubljene osebe.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
21. Če partnerja resnično ljubimo, smo se pripravljene spremeniti po njegovih pričakovanjih.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>

9. Obkroži, v kolikšni meri vsaka od navedenih trditev drži zate. Če spodaj opisanega še nisi doživel, prosim pusti prazno.

1	2	3	4	5
Sploh ne drži	Redko drži	Včasih drži, včasih ne drži	Pogosto drži	Povsem drži

1. Na partnerja sem večkrat ljubosumen/a.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
2. Na splošno sem s spolnostjo v partnerskem odnosu zadovoljen/na.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
3. Ko zaljubljenost v odnosu mine, partnerski odnos običajno prekinem.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
4. Od partnerja običajno pričakujem, da spremeni večino tistih lastnosti, ki mi pri njem niso všeč.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
5. Običajno se je partner, ki me ljubi, zame pripravljen odreči mnogim stvarem.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
6. S partnerjem o večini stvareh razmišljava zelo podobno.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>

7. Zaradi partnerja se pogosto odrekam stvarim, ki mi veliko pomenijo.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
8. Kljub temu, da se partner do mene vede neprimerno, ga ljubim.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
9. Partner so do mene pogosto vede neprimerno.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
10. Trudim se spremeniti tiste partnerjeve lastnosti, ki pri njem niso najboljše.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
11. V ljubezenskem odnosu doživljam občutke izpolnjenosti.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
12. Ko je partner slabe volje, ga poskušam razveseliti.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
13. Partnerju popolnoma zaupam v vseh stvareh.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
14. Partnerju odpuščam vse njegove napake.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
15. Za partnerja sem pripravljen/a narediti skoraj vse.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
16. Z partnerjem preživim večino svojega prostega časa.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
17. Moje vedenje je pogosto vzrok za partnerjevo slabo voljo.	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>

Hvala za sodelovanje! ☺